

ARCHITEKTURA I BUDOWNICTWO

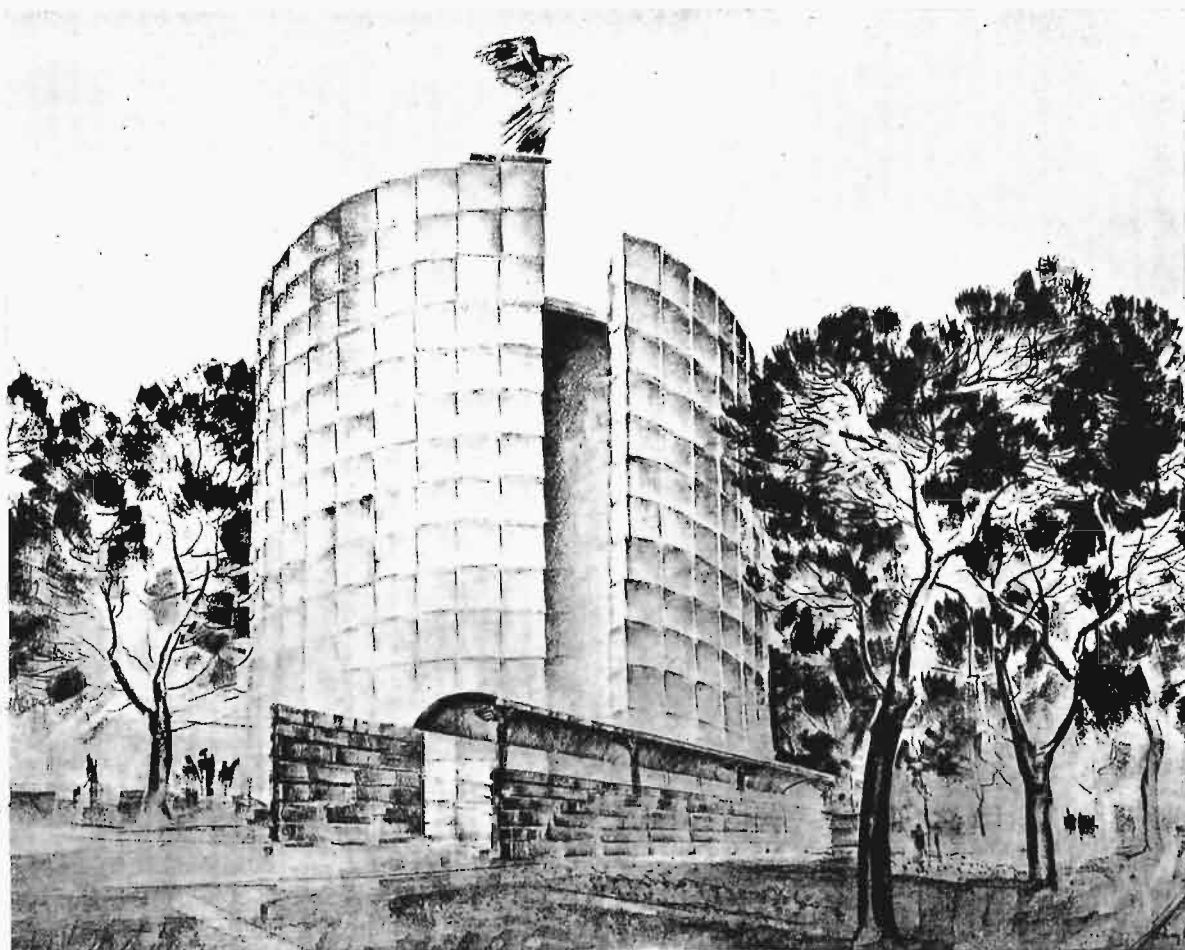
MIESIĘCZNIK ILUSTROWANY

WARSZAWA 1936

ROK XII. NR. 11.

PAWILON POLSKI NA WYSTAWIE W PARYŻU. 1937.

WIDOK OD PLACE DE VARSOVIE.

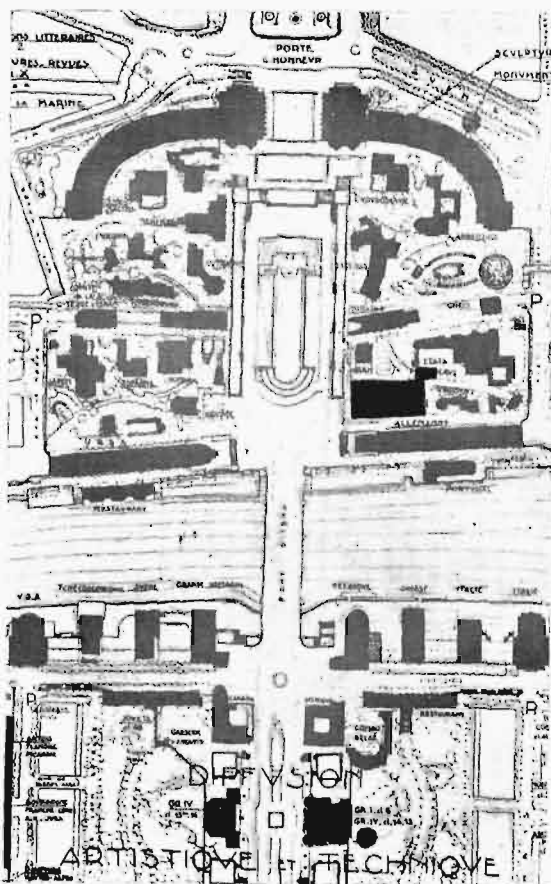
rys. E. Szparkowski

PAWILON POLSKI NA WYSTAWIE W PARYŻU 1937.

Program udziału Polski w światowej wystawie „Sztuka i Technika...” Paryż 1937, zakreślony początkowo skromnie, uległ już w czasie opracowywania planów pawilonu stopniowej ewolucji. Rozszerzono znacznie wymagane pierwotnie powierzchnie. Powiększono sumy budżetu. Teren, ofiarowany przez francuskich gospodarzy wystawy okazał się wtedy niewystarczający. Dodatkowa parcela, uzyskana niemałym trudem nie jest organicznie związana z właściwym placem. Tym należy tłumaczyć pozornie przypadkową rozwlekłość planu.

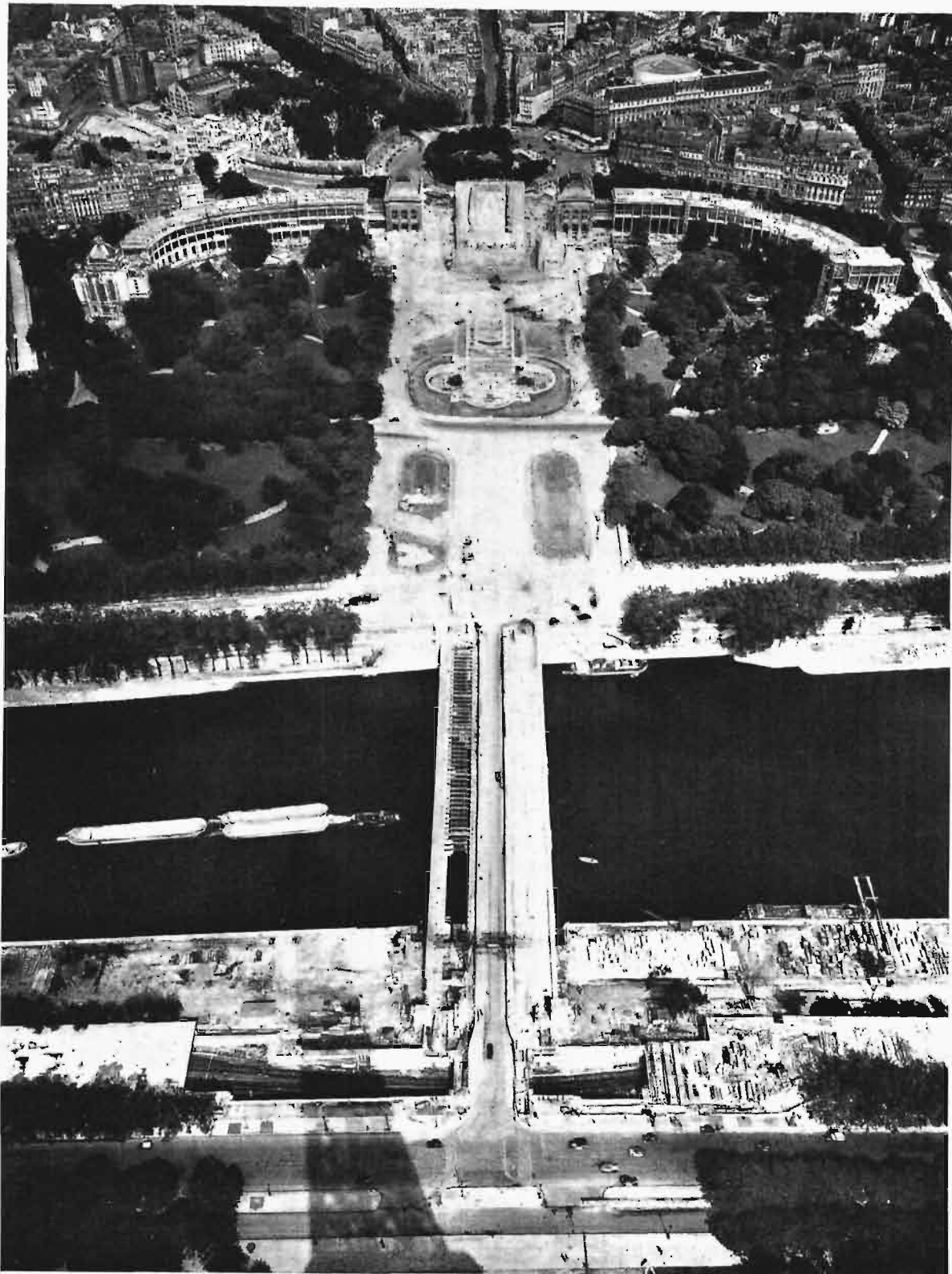
Teren polski jest fragmentem pięknego parku. Położony na urozmaiconych stokach wzgórza dawnego Trocadéro, wśród starych rozłożystych drzew nasunął architektom wytyczne projektu. Wybrano zabudowę luźną, o małych wysokościach i architektonicznym układzie poziomym. Przyrodzoną malowniczość pejzażu podkreślić ma staranne opracowanie ogrodu kwiatowego. Jednokierunkowy ruch publiczności zwiedzającej odbywać się będzie w przestrzeniach półotwartych, wzdłuż poszczególnych elementów pawilonu, rozmieszczonych obrzeżnie, z pozostawieniem w środku niezabudowanej zielonej przestrzeni trawnika, na której znajdą się tylko luźno wsiane kwiaty i cienie od kilku istniejących starych drzew.

Pionowe akcenty architektoniczne zostały uwzględnione bardzo powściągliwie w projekcie polskiego pawilonu. Sąsiedzi nasi Niemcy, Sowiety, Città del Vaticano budują coprawda kilkudziesięciometrowe wieże. Nie zapominajmy jednak, że wszystkie te „campanille” znajdują się w cieniu staruszki — wieży Eiffla, która z wysokości swych trzystu metrów patronować będzie już czwartej światowej wystawie w Paryżu.

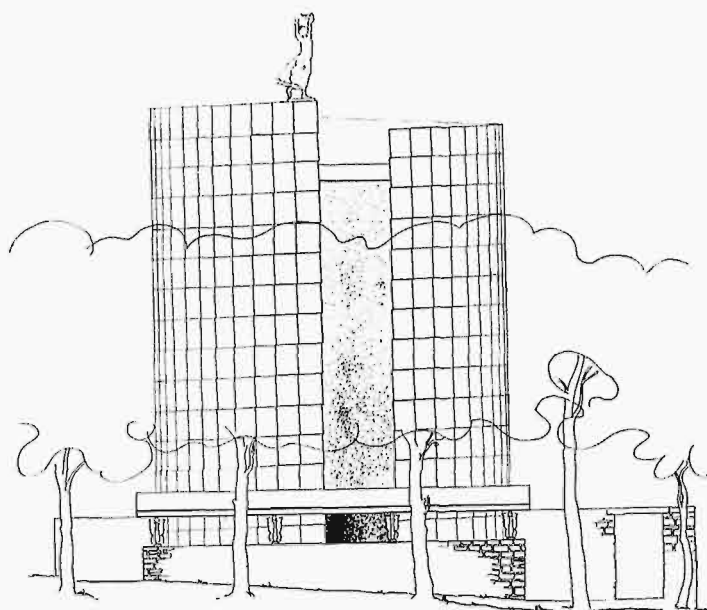

PLAN SYTUACYJNY PAWILONU POLSKIEGO.
1:10.000

Parcela oznaczona kolorem czarnym.

PARYŻ. WIDOK TERENÓW WYSTAWY POMIĘDZY TROCADERO (W PRZEBUDOWIE) I WIEŻĄ EIFFLA.
Teren Pawilonu Polskiego — narożna parcela wskazana strzałką.

ELEWACJA OD PLACE DE VARSOVIE.

1:250

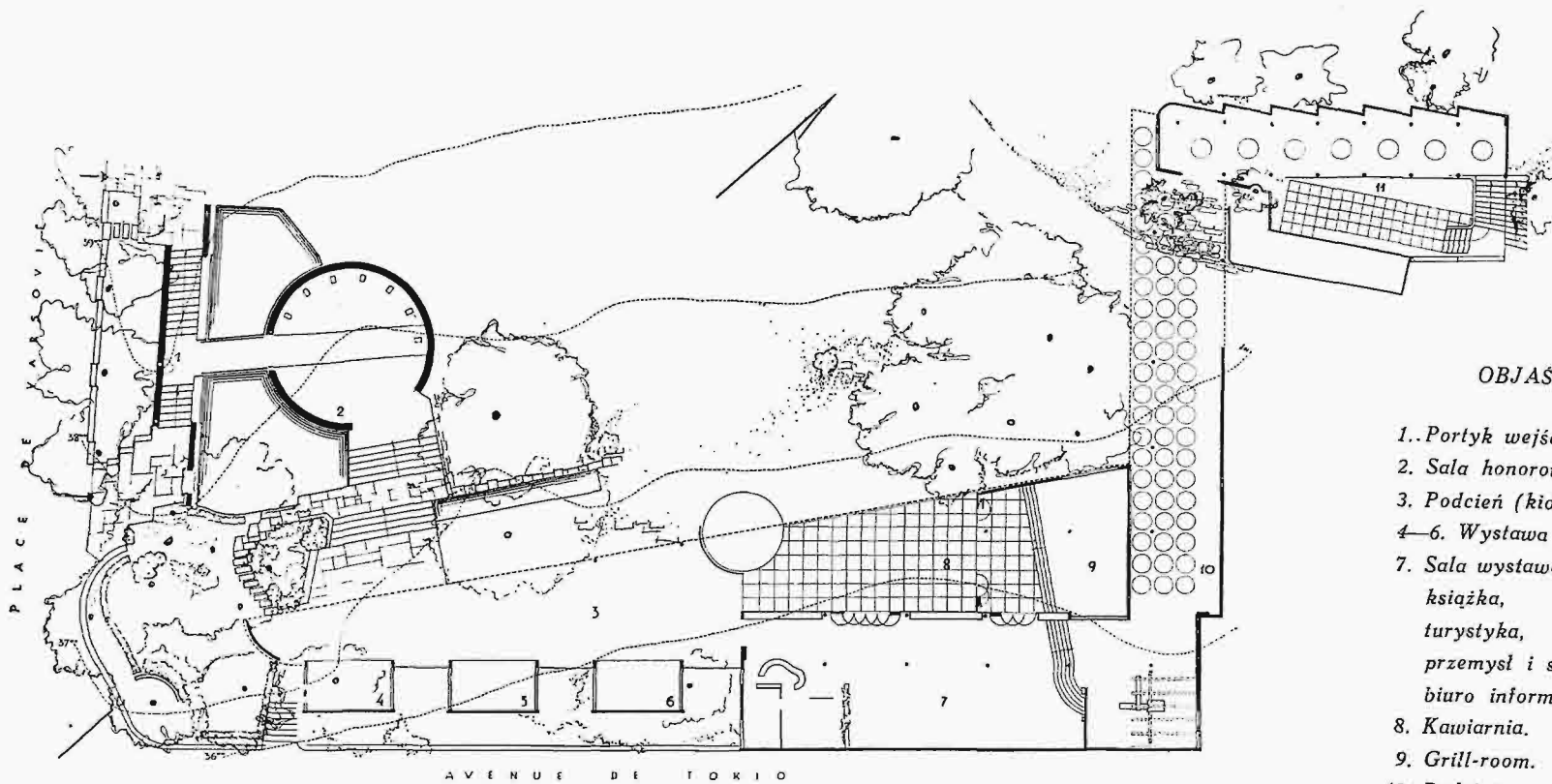
Reprezentacyjną część naszego pawilonu postanowiono budować z kamienia naturalnego. W powodzi przeróżnych próbek tynków, marblitów, szkieł, polerowanych i chromowanych metali, którymi wystawa będzie zarzucona, miłym kontrastem może się stać materiał naturalny, traktowany w kilku prostych fakturach. Projekt pawilonu jest pomyślany nawskroś nowoczesnie. Architekci włożyli jednocześnie cały wysiłek w wyeliminowanie zeń wszystkiego co pachnie tandetą tak zwanego „modernizmu”.

Wejdziemy na polski teren od „Place de Varsovie”. Oś wejścia wyznaczyły piękne drzewa (Paulovnia), stanowiące jakgdyby umyślnie zaprojektowane cztery naturalne pylony z czarnych monumentalnie rozgałęzionych pni. Pod koronami tych drzew znajdzie się wpółotwarty portyk z kamienia łamanego, przekryty łupinowym żelazo-betonowym sklepieniem o złocistej polichromii. U wejścia stanie bielona kapliczka przydrożna. Stopnie portyku prowadzą przez mostek ponad wodą ogrodowego basenu do rotundy — honorowej sali pawilonu. Na tle nieco surowych kamiennych murów wystąpi tu szereg akcentów plastycznych, polichromia plafonu, barwna bogato szyta tkanina, zespół posągów, litery cięte w kamieniu, kraty kute...

Spiralny układ kamienia ściany zewnętrznej zwieńczony będzie posągiem „Polonia Restituta”. Z rotundy wyjdziemy na stopnie ogrodowe, które wzdłuż kamiennego obramienia wody prowadzą do podcienia pawilonu bocznego. Idąc tym konsolowo przykrytym podcieniem oglądać będziemy szereg fragmentów architektury wewnątrz komponowanych z odpowiednimi aneksami ogródków. Po drugiej stronie podcienia znajdą pomieszczenie pojedyncze kioski.

Przedłużeniem podcienia jest pasaż; prowadzić on będzie między dużą salą wystawową, a kawiarnią, której większa część mieścić się będzie na tarasie pod barwną markizą. Przy kawiarni „grill room” i mała estrada. Sala po prawej stronie pasażu pomieści ekspozycję Ministerstwa Komunikacji (Turystyka), wystawę folkloru polskiego, dział książki, witryny z galantnią i tkaninami. Obok biuro informacji i propagandy.

Wychodzimy z sali wzdłuż pergoli i znowu nie tracąc widoku na ogród dostaniemy się do skrzydła pawilonu, które pomieści syntetyczny pokaz bogactw naturalnych i możliwości przetwórczych Polski. Pawilon ten wkomponowany w teren o znacznym spadku będzie jedno-przestrzenną, ale dwupoziomą salą.

PLAN PAWILONU POLSKIEGO.

1:500

OBJASNIENIA:

1. Portyk wejściowy.
2. Sala honorowa.
3. Podcień (kioski).
- 4—6. Wystawa architektury wnętrz.
7. Sala wystawowa:
książka,
turystyka,
przemysł i sztuka ludowa,
biuro informacyjne.
8. Kawiarnia.
9. Grill-room.
10. Podcień — pergola —
— wystawa obrazująca zagadnienia społeczne.
11. Pawilon — Polska Gospodarcza.

Opuszczając tę salę zakończymy zwiedzanie polskiego terenu. Będzie to od początku do końca spacer dookoła ogrodu, w czasie którego obejrzymy pokazy kilkunastu działów. W połowie drogi na przewiewnym tarasie kawiarnia pozwoli odpocząć tym wielojęzycznym gościom, którzy po przejściu setek schodów, po obejrzeniu kilometrów krzykliwych wykresów i fotomontaży, umęczeni natłoczoną wystawą zawitają do skromnego pawilonu polskiego.

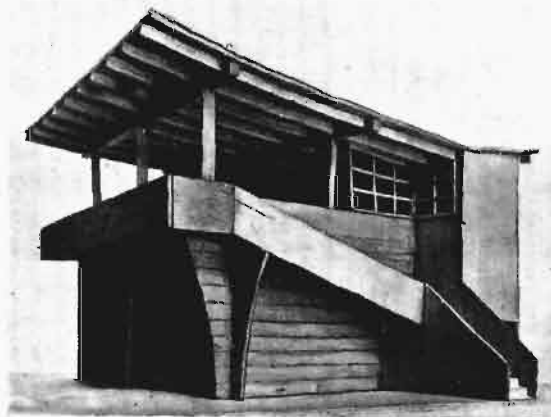
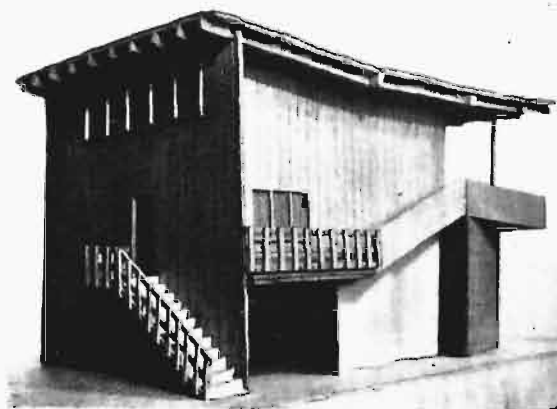
Autorami projektu pawilonu głównego są architekci: Stanisław Brukalski i prof. Bohdan Pniewski. Skrzydło pokazu zagadnień gospodarczych zaprojektowali architekci Bohdan Lachert i Józef Szanajca. Na doradcę artystycznego Polski Komitet Wystawy poprosił Profesora Rudolfa Świerczyńskiego. Opracowanie architektury ogrodu powierzono inż. ogr. Alinie Scholtz, która korzystała z rad Profesora Krzywdy-Polkowskiego.

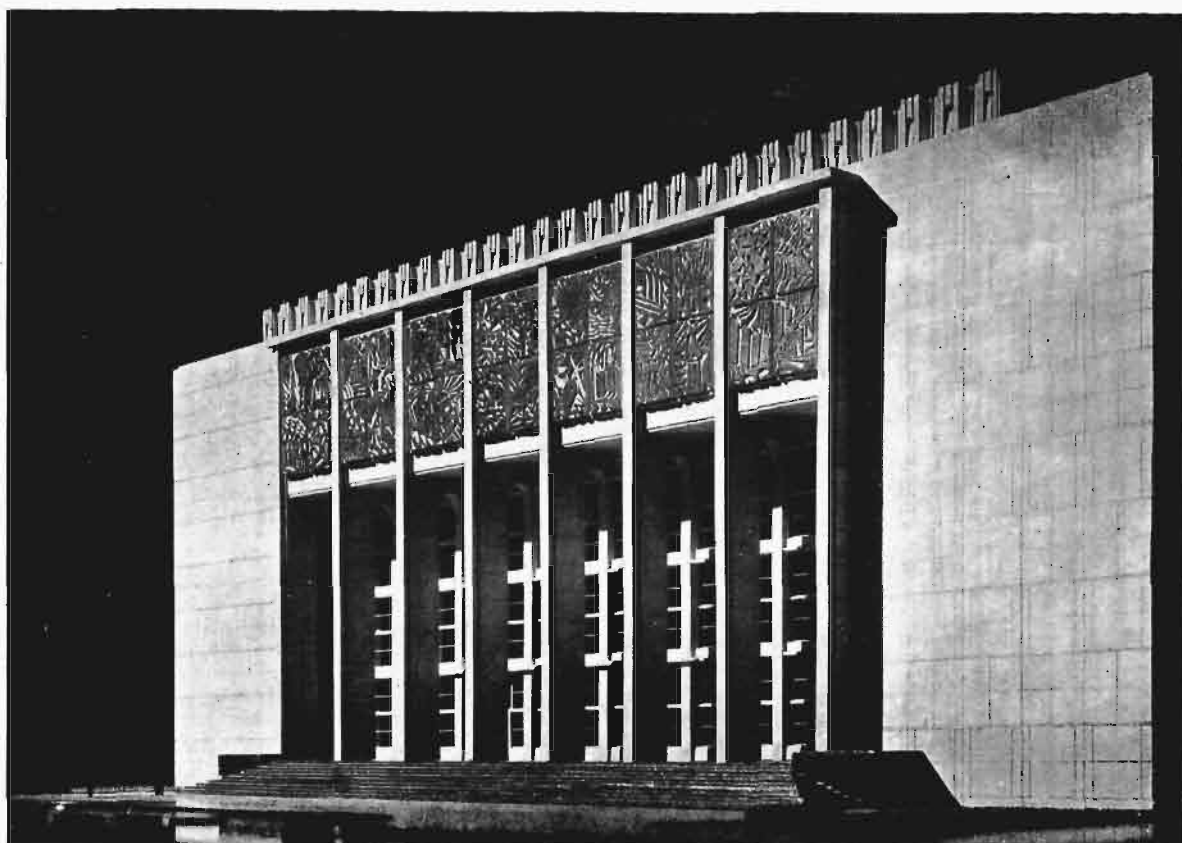
Poza oficjalnym terenem Lasy Polskie organizują swój udział w międzynarodowym pokazie drewna, zamierzając wybudować tam osobny pawilon. Projekt tego pawilonu, który stanąłby tuż nad Sekwaną na terenie przystani Passy opracowuje architekt Romuald Gutt.

Z. S.

PROJEKT PAWILONU LASÓW POLSKICH.

ARCH. ROMUALD GUTT.

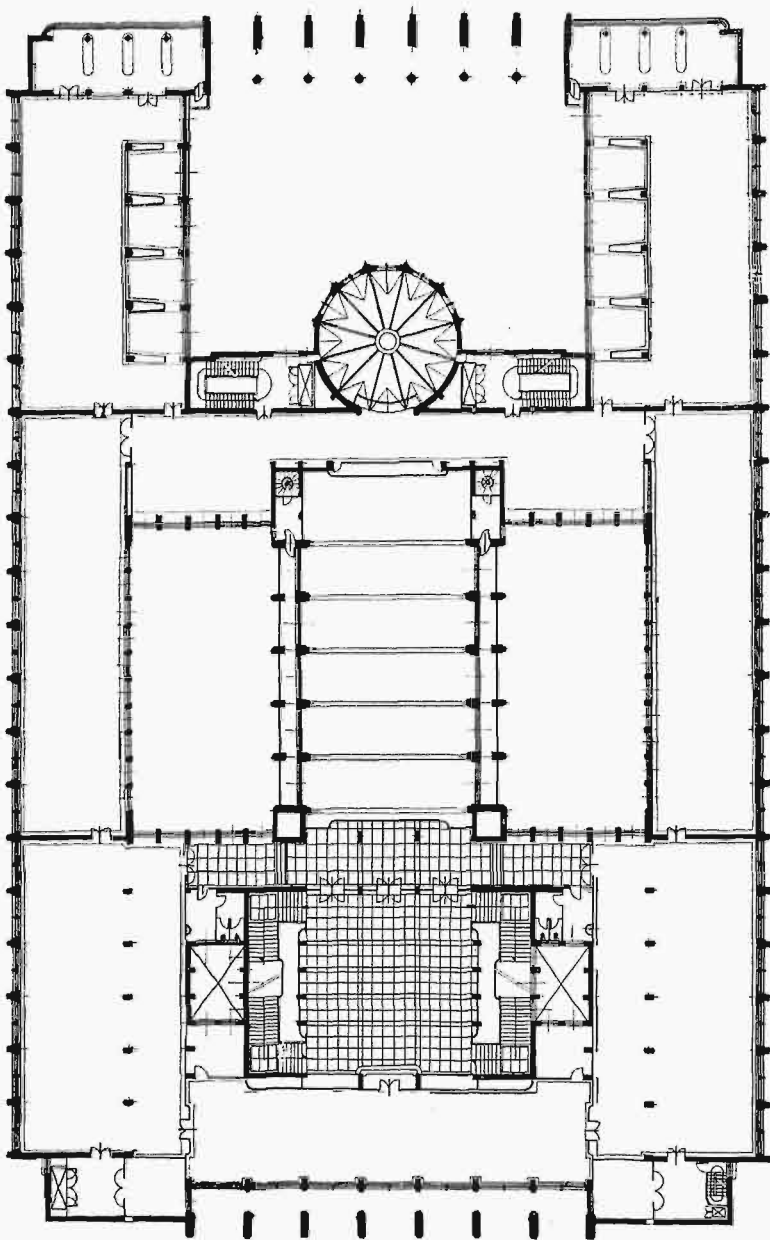
MUZEUM NARODOWE W KRAKOWIE.

ELEWACJA GŁÓWNA.

ARCHITEKTURA MUZEUM NARODOWEGO W KRAKOWIE.

Projekt gmachu Muzeum Narodowego w Krakowie w postaci definitywnej, która stanowi osnowę realizowanego obecnie budynku powstał w dwóch etapach. Pierwszym etapem był konkurs otwarty, ogłoszony przez Magistrat m. Krakowa. Przy czym należy zaznaczyć, że podstawą do projektu konkursowego były rzuty poziome i przekroje, opracowane z ramienia Magistratu m. Krakowa przez prof. A. Szyszko-Bohusza, inż. C. Boratyńskiego i inż. E. Kreislera, przy współudziale dyr. F. Kopery.

Drugim etapem był właściwy projekt przeznaczony do realizacji, który powstał w rozwinięciu projektu konkursowego, odznaczonego pierwszą nagrodą, przyznaną arch. arch. Bolesławowi Szmidtowi, Januszowi Juraszyńskiemu i Juliuszowi Dumnickiemu. Szkic nagrodzony, który obejmował zgodnie z zadaniem konkursu szersze opracowanie przyległej dzielnicy położonej pomiędzy Al. Mickiewicza a parkiem Jordana, — rozwiązywał plac przed samym gmachem Muzeum i jego najbliższe otoczenie — szkic ten w opracowaniu już po wyniku konkursu posłużył za podstawę do definitywnego projektu. Projekt ów zachował zasad-

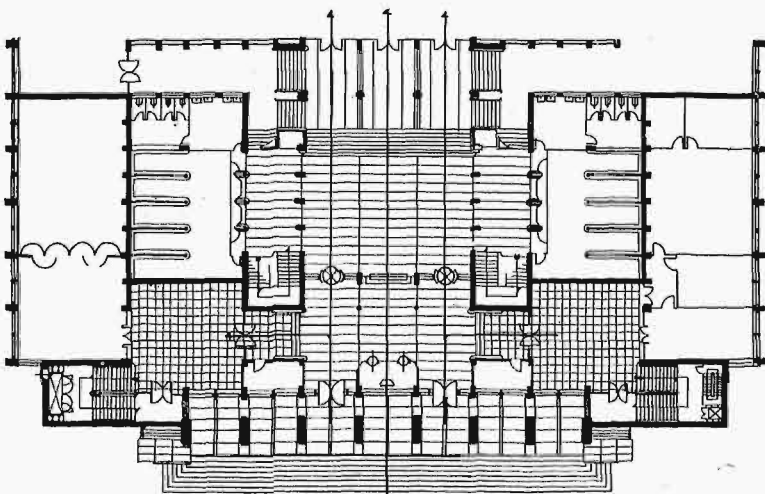
MUZEUM NARODOWE
W KRAKOWIE.

ARCH. BOLESŁAW SZMIDT. Opracowanie architektoniczne oraz kompozycja fasad i rzutów.

ARCH. ARCH. CZESŁAW BORYŃSKI, EDWARD KREISLER, opracowanie planów pod kierunkiem PROF. A. SZYSZKO - BOHUSZA przy współudziale DYR. F. KOPERY.

PLAN PIĘTRA.

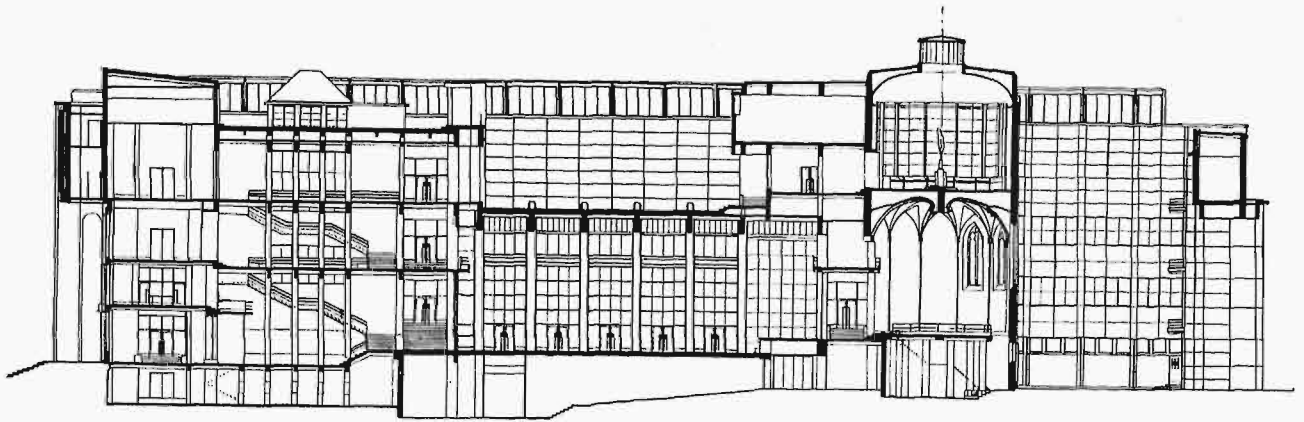
1:600

PLAN CZĘŚCI PRZYZIEMIA.
HALL WEJŚCIOWY.

1:600

PRZEKRÓJ WZDŁUŻNY.

1:600

niczą kanwę kompozycji wstępnego szkicu — osiowość założenia i układ wewnętrzny w najogólniejszych ramach.

Pojawiły się natomiast te elementy, które stanowić będą o właściwym wyrazie budynku noszącego nazwę Muzeum Narodowego w Krakowie.

Pojawiła się architektura.

Pierwsze szkice zawierały pewną ilość wewnątrz mniej lub więcej szczęśliwie wzajemnie powiązanych, ściśle obliczonych pod względem kwadratury, nie zawsze szczęśliwie ujmujących zagadnienie użytkowości sal muzealnych w sensie prawidłowości oświetleń. Z niezwykłą zato skrętnością cały korpus budynku został zespolony w ten sposób, aby całość wypadła możliwie zwarta i najszerzej wyzyskana w granicach przeznaczonej pod budowę gmachu parceli.

Owa skrętność w zagęszczaniu procentu zabudowy dała w rezultacie dwojaki wynik:

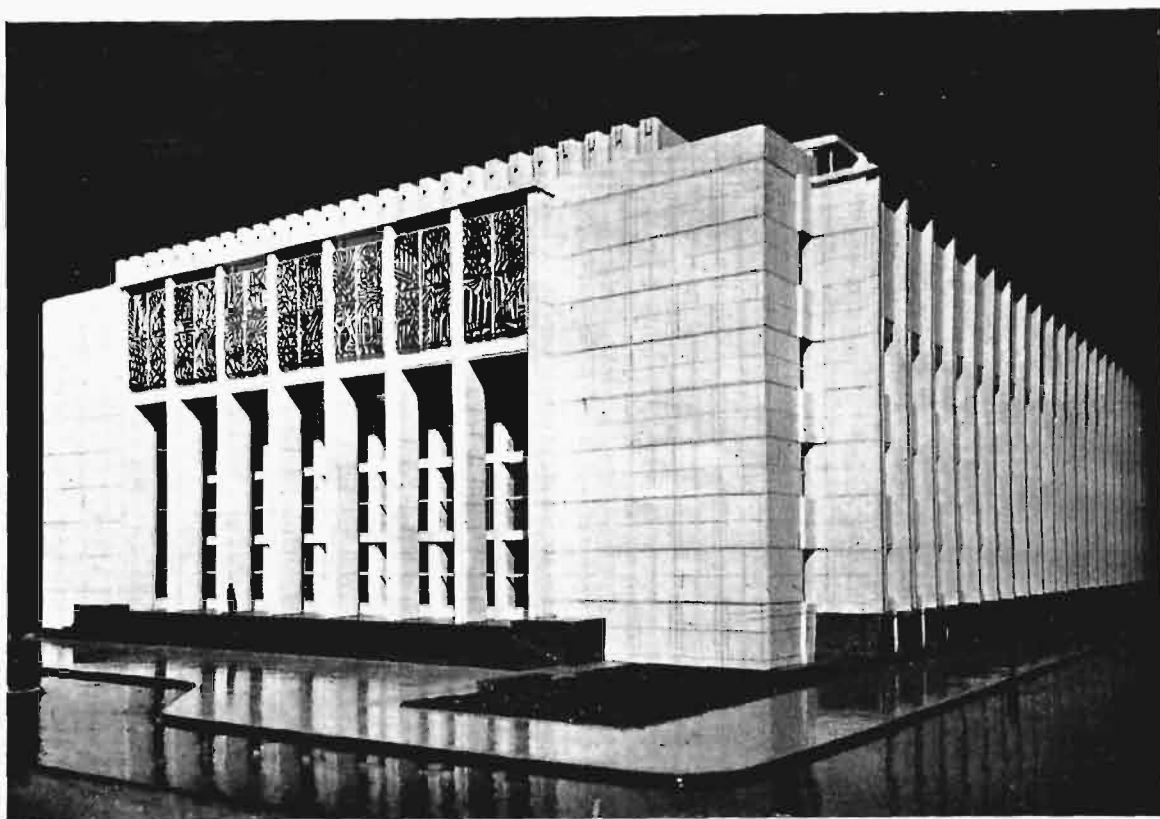
- 1) oszczędność w sensie ogólnej sumy kosztów,
- 2) pomniejszenie wartości założenia architektonicznego budowli z punktu widzenia urbanistycznego.

Masyw o kubaturze 100000 m. kub. został ustawiony na placu o wymiarach 60 m. × 100 m. Pominięto w ten sposób możliwość rozwinięcia bryły budynku w znacznie szerszych granicach, bez konieczności zacieśniania przestrzeni pomiędzy poszczególnymi blokami gmachu.

Jednym słowem pożałowano miejsca. Dlatego zewnętrzne wymiary budynku nie dają dostatecznego pojęcia o tych ogromnych przestrzeniach jakie on obejmuje. To właśnie skupienie, wprost nawet nateżenie przestrzenne wnętrza gmachu projektujący starał się wypowiedzieć w wielkich płaszczyznach południowej fasady.

Jak to już zostało podkreślone projekt przeznaczony do realizacji stanowi o tyle krok naprzód w stosunku do wstępnych szkiców, że zjawiała się w nim architektura.

Bieg rzeczy byłby w danym razie zupełnie zwyczajny gdyby nie pewien dylemat, wobec którego znalazł się projektujący. Zarysowały się dwie drogi. Pierwsza — utartych wydeptanych szablonów prowadząca do stworzenia zespołu architektonicznego pozbawionego cech indywidualnych, — druga, która się narzucała w wyniku własnych rozważań nad sprawami architektury. Zwyciężyły sterczyny absydy kościoła Marjackiego. Stało się zupełnie zrozumi-

MUZEUM NARODOWE W KRAKOWIE. WIDOK OGÓLNY.
 ARCH. ARCH. BOLESŁAW SZMIDT, CZESŁAW BORATYŃSKI, EDWARD KREISLER.

Model.

miała, że gmach Muzeum Narodowego w Krakowie, który ma zawierać pamiątki narodowe i dzieła sztuki będące wyrazem szczytnych epizodów i epok historii Polski nie może nosić piętna architektury Ericha Mendelzona czy innych obcych wzorów. Być może że ujęcie zagadnienia w tej płaszczyźnie było zuchwalstwem ze strony architekta, nie mniej stanowiło dlań jedyną drogę pozbawioną cech kompromisu.

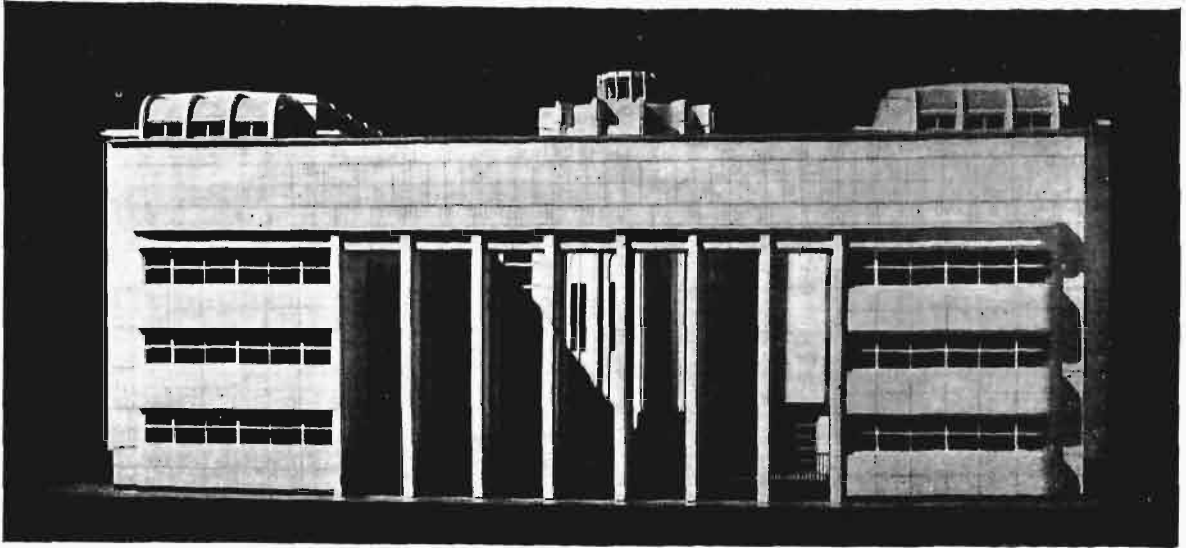
Niezawodną zdobyczą architektury naszych czasów jest płaszczyzna w znaczeniu potencjalnej siły.

Bogata w swej przejrzystej, nieskazitelnej prostocie, wyraża częstokroć potężniej i jaśniej to, czego najzawilszy chaos spiętrzonych motywów dekoracyjnych nie jest w stanie wypowiedzieć. Nie mniej nie jest ona i nie będzie jedynym motywem plastycznym uznanym i uświęconym i nie stanowi negacji dekoratywizmu. Każdy motyw dekoracyjny wymaga pewnej podstawy, na której mógłby się rozwinąć. Taką właśnie podstawę na mocy prawa kontrastu stanowi płaszczyzna. Dekoracja wypowiedziana w obliczu płaszczyzny staje się ustokrotnioną. Płaszczyzna obok dekoracji silniej i obszerniej wyraża swą jasność i staje się głębszą jako walor.

Architektura Muzeum Narodowego w Krakowie stanowi wykładnik wyżej wypowiedzianych rozważań.

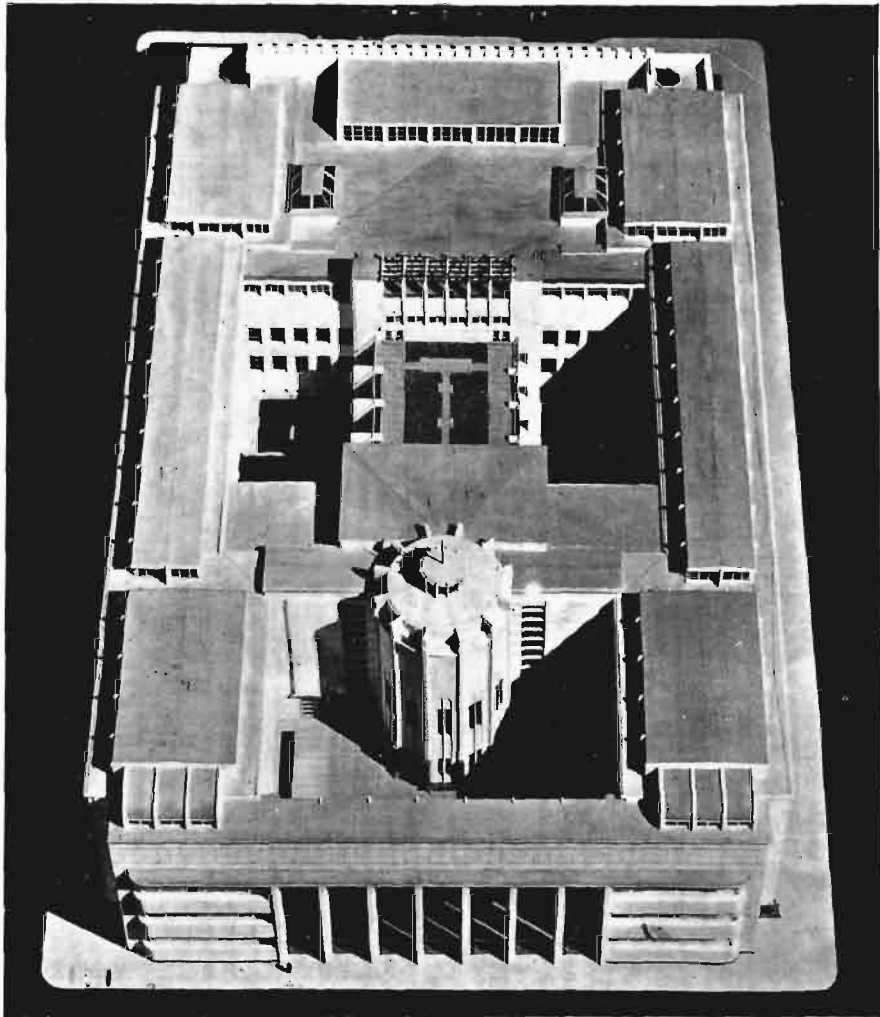
Klasycyzm założenia podyktowana została przeznaczeniem budowli w sensie wielowiekowej spuścizny, którą kryć w sobie będzie gmach Muzeum Narodowego w Krakowie.

Całość gmachu pomyślana w okładzinie piaskowcowej, albo tuffie. Płaskorzeźby w południowej fasadzie mają wyrażać alegorycznie historię Polski.

ELEWACJA OD DZIEDZINCA.

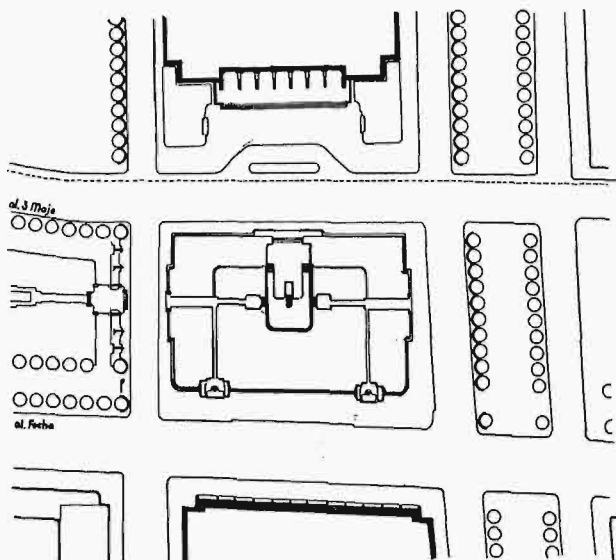
Model.

Plac przed gmachem ujęty jako wnętrze wstępne stanowiące nicodłączny element całej kompozycji. Przed gmachem (patrz plan sytuacyjny) konny posąg husarza. Wnętrze gmachu zawiera szereg sal wystawowych objętych komunikacją okrężną z możliwością wyodrębnienia kilku sal. W celu możliwie najracjonalniejszego oświetlenia sal wystawowych przyjęto okna na wysokości ponad 2 m. aby uniknąć odbłasku w płaszczyznach obrazów, przewidując jedną salę (front, I piętro) oświetloną od podłogi do sufitu: arrasy, gobeliny etc. Oświetlenie górne sal drugiego piętra zaprojektowano z zachowaniem najkorzystniejszej odległości od ściany (ok. $\frac{1}{4}$ szerokości sali).

Założenie głównej osi kompozycji gmachu rozwija się według następującej kolejności: podcień, dalej przedsionek kasowy podkreślający w swych wymiarach przestrzenne proporcje głównego westibulu. Westibul zawarty pomiędzy silnymi akcentami schodów wiodących na piętra — otwiera się ku wnętrzu wielkiej hali wystawowej ujętej w konstrukcji ramowej. Zamknięcie założenia stanowi rotunda z witrażami Wyspiańskiego, mająca zawierać ekspozyty i pamiątki związane z epopeją Legionów Piłsudskiego i Dąbrowskiego. W podziemiach rotundy krypta z sercem Dąbrowskiego. W przedłużeniu głównej osi kompozycyjnej dziedziniec z podcieniami i lapidaria.

B. S.

PLAC PRZED MUZEUM NARODOWYM
W KRAKOWIE.

1:2000

KONKURS ZAMKNIĘTY NA PROJEKT GMACHU URZĘDU PATENTOWEGO R. P. W WARSZAWIE

Program konkursu przewidywał zaprojektowanie szkicowe gmachu Urzędu Patentowego na placu przy zbiegu ulic Rozbrat i nowo projektowanej. Do zadania należało również rozplanowanie bloków na całym przyległym terenie oraz oznaczenie dalszej rozbudowy gmachu Urzędu jako całości kompozycyjnej. W szczegółowym projekcie gmachu należało rozmieścić pomieszczenia Urzędu w ogólnej ilości 2.757 m² wg następujących działów:

Wydział Prezydialny	228 m ²
„ Odwoławczy i Spraw Spornych	192 m ²
„ Zgłoszeń i Wynalazków A i B	796 m ²
„ Wzorów	172 m ²
„ Znaków towarowych	220 m ²
Biblioteka	718 m ²
Archiwum	116 m ²
Mieszkania	315 m ²

Pożądanym byłoby ulokowanie pomieszczeń na 5 kondygnacjach, nie licząc wysokich suterren. Układ korytarzowy. Dwie klatki schodowe i dźwig osobowy. Mieszkanie Prezesa Urzędu przewiduje się na wysokim parterze z możliwością korzystania z zieleńców przy gmachu, które należy zaprojektować nie stwarzając zamkniętych podwórz.

Do udziału w konkursie zaproszeni zostali arch. arch. Bohdan Pniewski, Jerzy Sosnkowski i Rudolf Świerczyński. Z zaproszonymi architektami odbyły się dwie konferencje, na których spręcyzowany został program i warunki konkursu. Sąd konkursowy ukonstytuował się w składzie: pp. Stefan Czaykowski i Stanisław Szykowski — Przedstawiciele Urzędu Patentowego, inż. R. Sunderland i inż. A. Raniecki — przedstawiciele Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, inż. arch. Aleksander Bojemski, Józef Jankowski i Jan Chmielewski — przedstawiciele S. A. R. P'u. Przewodniczącym Przewodu Sądowego był arch. prof. Aleksander Bojemski.

Po odbyciu czterech posiedzeń, na których sformułowano ocenę prac, Sąd jednogłośnie zakwalifikował do realizacji projekt arch. prof. Rudolfa Świerczyńskiego.

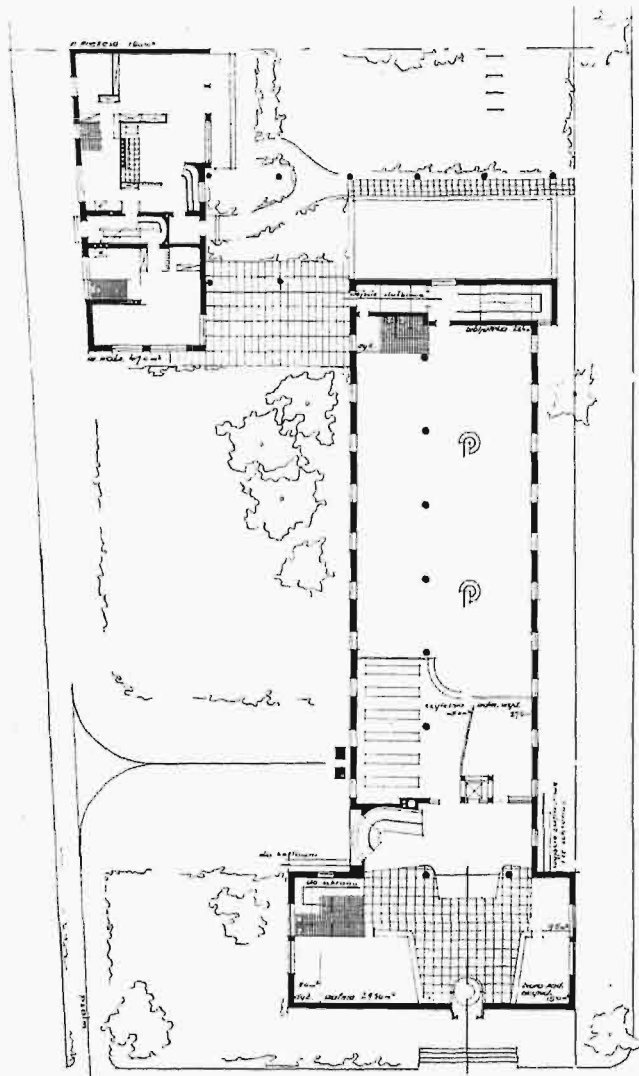
Uzasadnienie wyroku sądowego brzmi jak następuje:

„Zważywszy dodatnie urbanistyczne rozwiązanie całego terenu, które może być pożytecznym materiałem dla należytego rozwiązania planu zabudowania, jasność i przejrzystość koncepcji samego gmachu, która jest ekonomiczną w przeprowadzeniu budowy, dając najmniejszą kubaturę przy wypełnieniu przestrzennego programu i bardzo dobrą architekturę — Sąd Konkursowy jednogłośnie uznaje pracę prof. R. Ś w i e r c z y Ń s k i e g o za najlepiej nadającą się do realizacji z pośród prac konkursowych.

Z uwagi jednak, że blok dalszej rozbudowy narusza przeprowadzenie idei zabudowania terenu według schematu Nr. 3, uznanego w konkursie za najlepszy (poza przewidzianą w projekcie rozbudową) — przy realizacji projektu rozbudowa powinna być wykonana w sposób odmienny, uwzględniający konsekwentne przeprowadzenie zabudowania całości według tego schematu”.

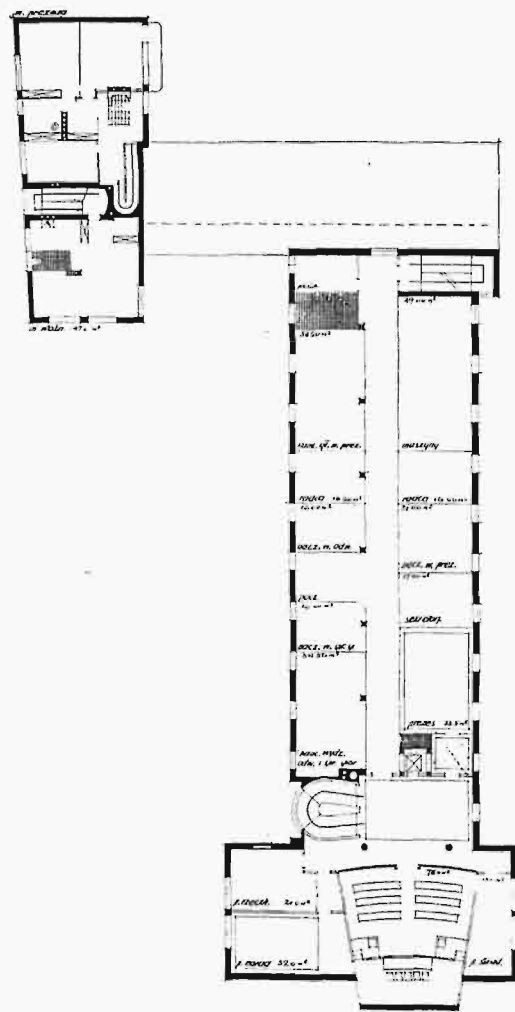

WIDOK OD UL. ROZBRAT.

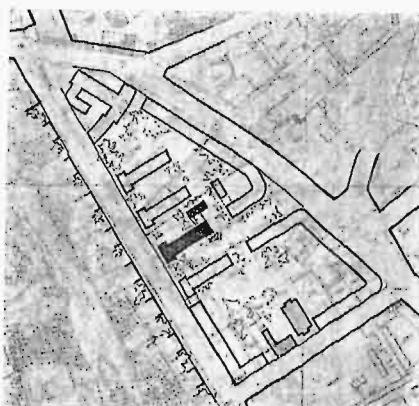

PLAN PRZYZIEMIA.

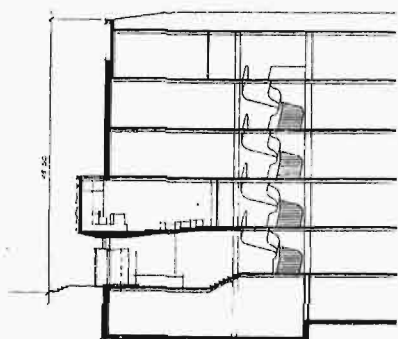
1:500

PLAN PIĘTRA.

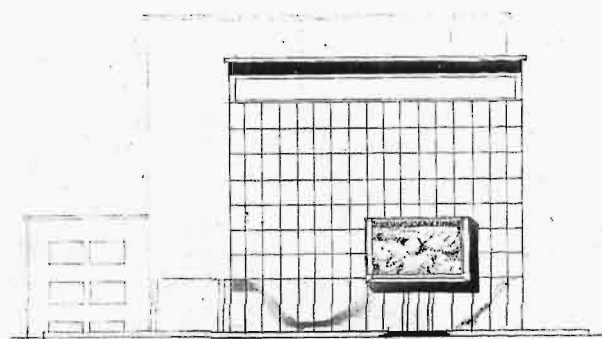

PLAN SYTUACYJNY 1:7500

PRZEKRÓJ

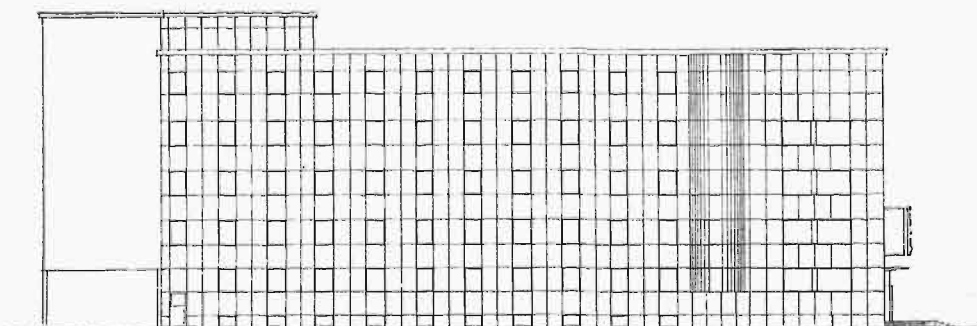
1:500

ELEWACJA OD UL. ROZBRAT.

1:500

PÓŁNOCNA
ELEWACJA
1:500

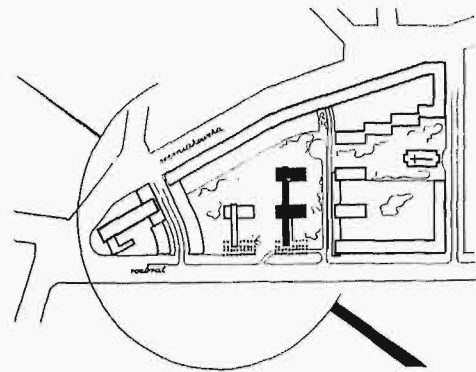
Oceny poszczególnych prac konkursowych:

Ocena pracy prof. B. Pniewskiego.

1. Rozwiązanie urbanistyczne całego terenu nasuwa uwagę niedostatecznego wykorzystania i rozmieszczenia budynków zarówno na parceli Z. U. P. U. jak i na części państwowej od ul. Czerniakowskiej; rytm bloków czołowych od ul. Rozbrat jest dobry.
2. Sytuacja budynku nasuwa wątpliwości co do dobrych warunków oświetlenia bloku mieszkalnego, zwłaszcza po rozbudowie Urzędu w sposób podany.
3. Program pod względem przestrzennym wypełniony.
4. Koncepcja rzutów jasna i przezroczysta; dalsza rozbudowa daje około 750 m² użytkowej powierzchni (150 × 5 = 750 m²) dla Urzędu; blok mieszkalny sam przez się w rzutach rozwiązany dobrze.
5. Architektura gmachu skromna i dobra — wymaga powiększenia okien kosztem filarów między okiennymi w celu zapewnienia lepszego oświetlenia pomieszczeń Urzędu.
6. Strońka ekonomiczna budynku — dodatnia; uwzględnia należyte wyzyskanie przestrzeni; konstrukcja na ogół jest prosta i logiczna.

Kubatura budynku podana	15.990 m ³
„ „ sprawdzona	16.130 m ³
Powierzchnia użytkowa pomieszczeń	3.035 m ²
przy programowej	2.757 m ²

U. P. R. P. (KONKURS)
 PROJEKT ARCH. JERZEGO SOSNKOWSKIEGO
 PRZY WSPÓŁPRACY ARCH. ARCH. ZBIGNIEWA
 IHNATOWICZA I KAZIMIERZA PIGUŁOWSKIEGO.

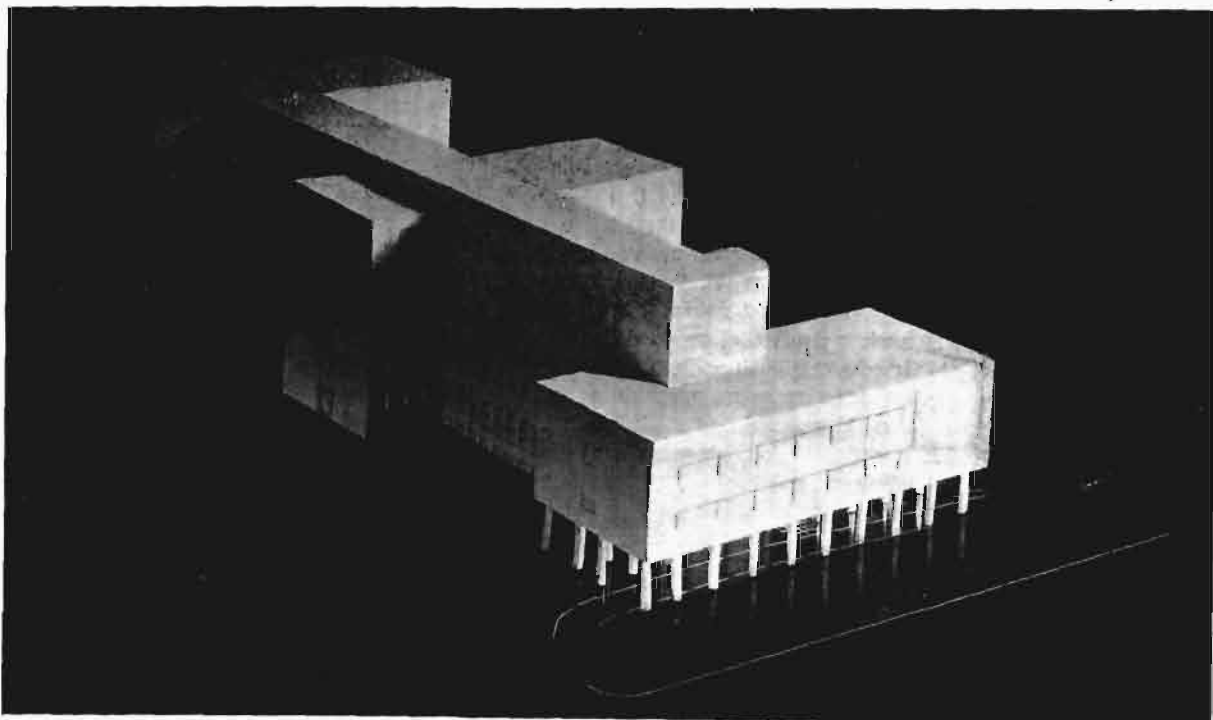
PLAN SYTUACYJNY.

1:7500

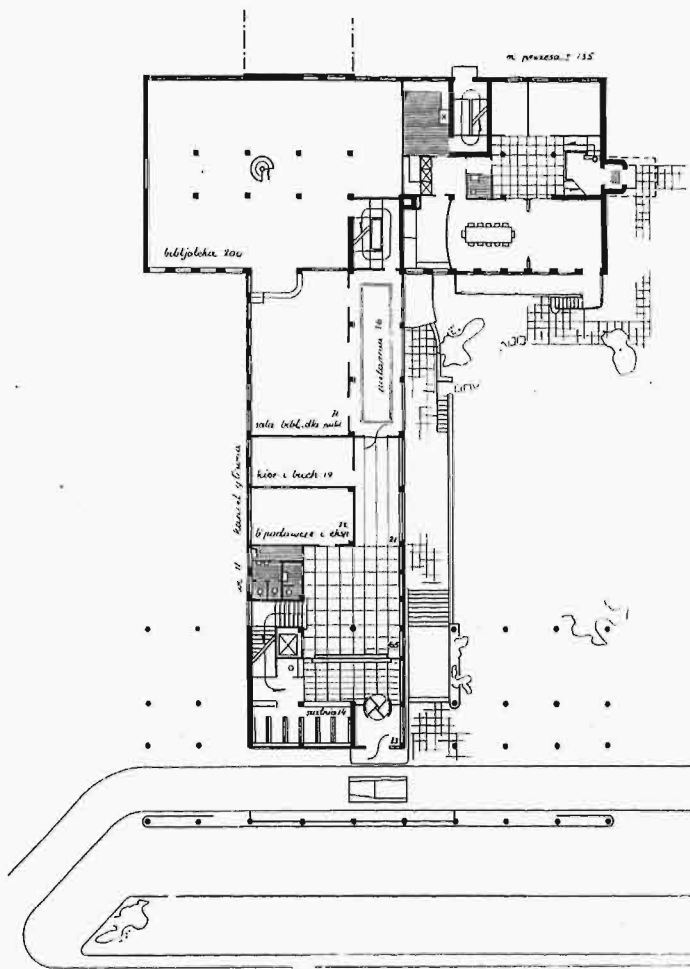
Ocena pracy arch. J. Sosnkowskiego.

1. Rozwiązanie urbanistyczne nie liczy się z granicami parcel państwowych, Z. U. P. U. i prywatnych, na skutek czego projekt nie mógłby być zrealizowany bez odpowiednich kosztów na wykup lub zamianę terenów.
2. Sytuacja wymaga nabycia praw światła dla wysokiego bloku lub odsunięcia go na odległość przepisową od granicy sąsiada.
3. Program przestrzenny wypełniony.
4. Koncepcja rzutów nie jest dość przejrzysta i nie daje dobrego nawiązania do bloku przyszłej rozbudowy; budynek Urzędu jest obsługiwany dwiema równorzędnymi klatkami schodowymi; dojście do sali posiedzeń z niedość przestrzennego korytarza; podcienie pod blokiem frontowym nie znajduje należytego uzasadnienia i jest kosztowne (ocieplenie); stołownia w ścisłym połączeniu z korytarzem urzędu nie wskazana itp.
5. W architekturze budynku daje się zauważyć dążność do efektów plastycznych a całość architektury jest chaotyczna.
6. Strona ekonomiczna budynku przez zbytnie rozwinięcie brył, jednotraktowość bloku łączącego — nasuwa objejeje kosztowności budowy.

Kubatura budynku podana	15.535 m ³
„ „ sprawdzona	17.762 m ³ (łącznie z podcieniem).

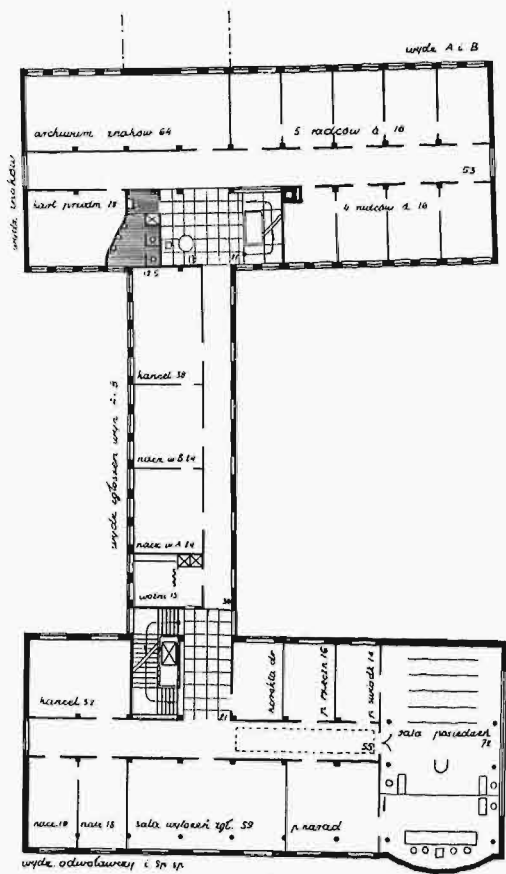

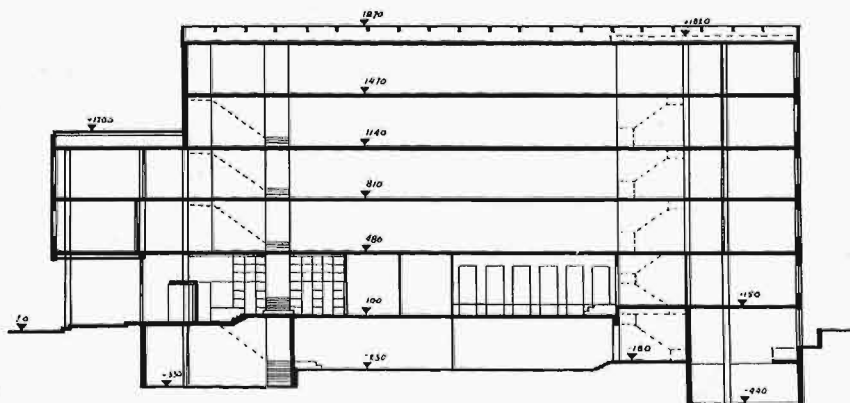

PLAN PRZYZIEMIA

1:500

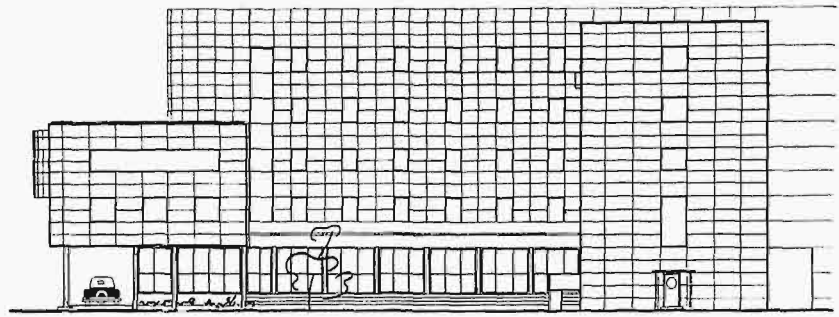
PLAN PIĘTRA

PRZEKRÓJ

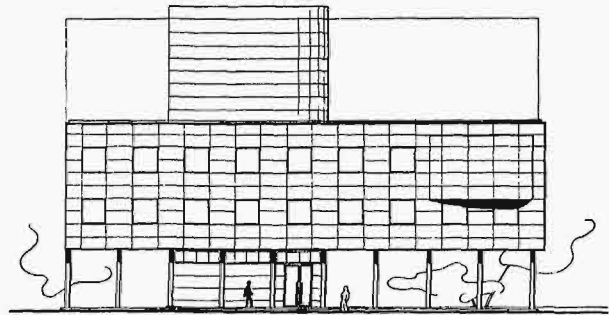
1:500

U. P. R. P. (KONKURS). PROJEKT ARCH. JERZEGO SOSNKOWSKIEGO PRZY WSPÓŁPRACY ARCH. ARCH. ZBIGNIEWA IHNATOWICZA I KAZIMIERZA PIĞUŁOWSKIEGO.

ELEWACJA POŁUDNIOWA.

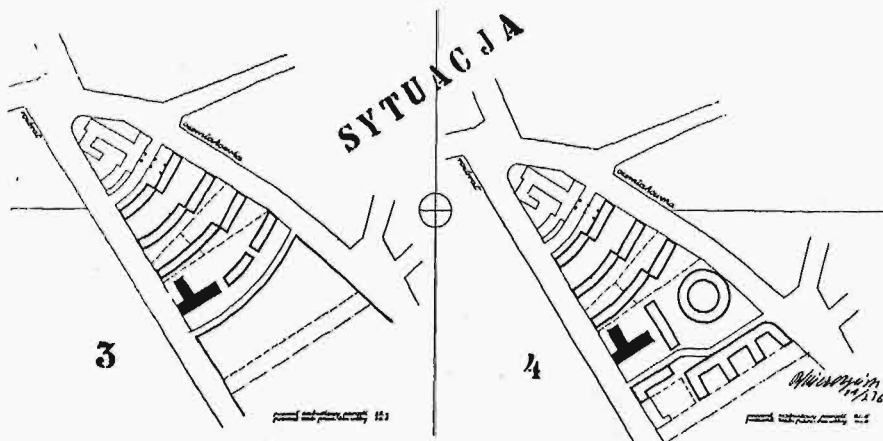
1:500

ELEWACJA OD UL. ROZBRAT.

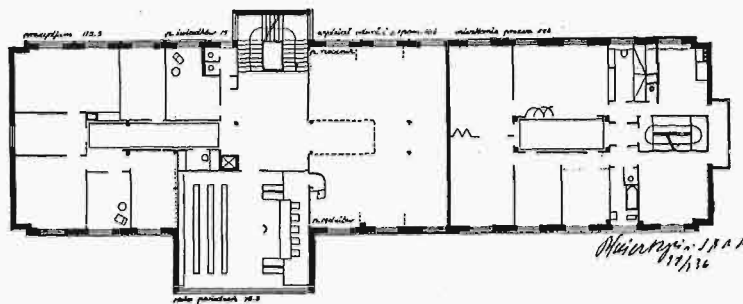
1:500

U. P. R. P. (KONKURS) PROJEKT ARCH. RUDOLFA ŚWIERCZYŃSKIEGO.

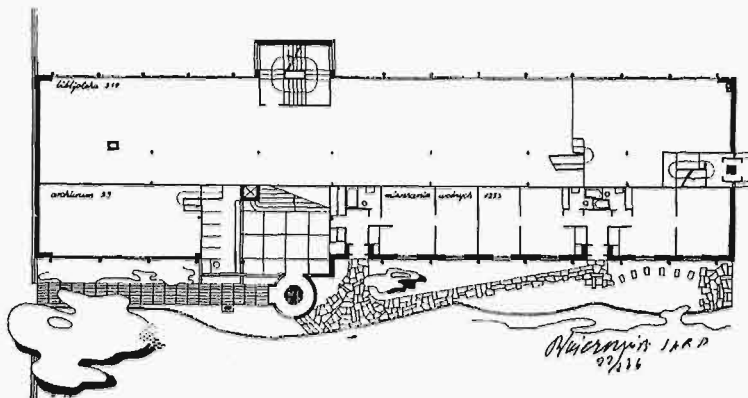
1:7500

U. P. R. P. (KONKURS).
 PROJ. ARCH. RUDOLFA
 ŚWIERCZYŃSKIEGO.

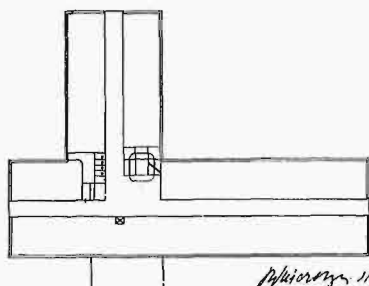
PLAN PIĘTRA.

1:500

PLAN PRZYZIEMIA.

1:500

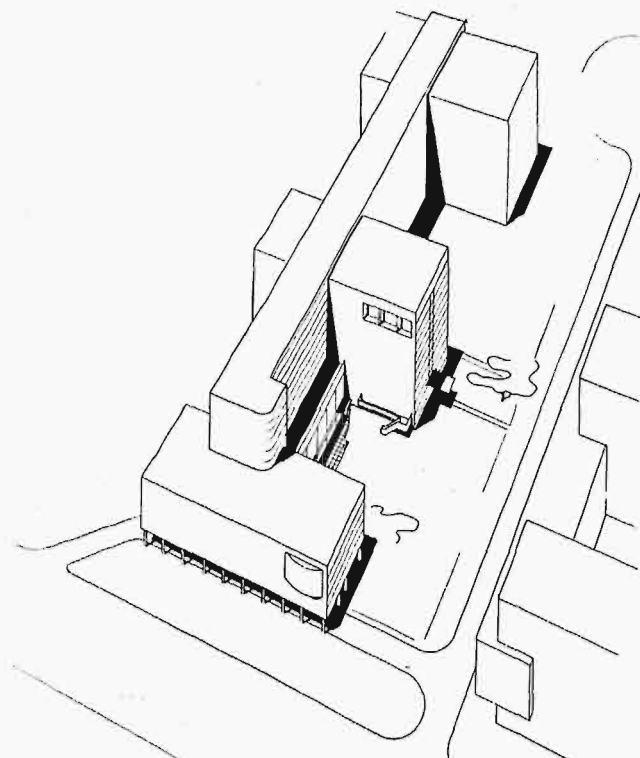
SCHEMAT ROZBUDOWY. 1:1000

Ocena pracy prof. R. Świerczyńskiego.

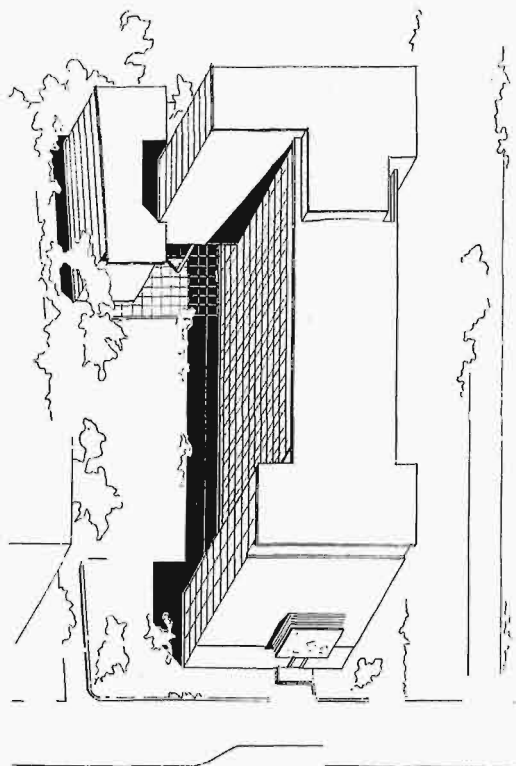
1. Rozwiązanie urbanistyczne całego terenu nasuwa uwagę, że autor z 4-ch alternatyw zatrzymał się na rozwiązaniu Nr. 3, które rozwija bardziej szczegółowo, dając ilustrację perspektywiczną w większej skali; rozwiązanie to na ogół biorąc dodatnie; nie pokazano tylko zabudowania drugiej części terenu państwowego.
2. Sytuacja nasuwa uwagę co do umieszczenia bloku, stanowiącego rozbudowę, który w odniesieniu do rzutu poziomego jest umieszczony dobrze, natomiast narusza koncepcję zabudowania od ulicy Rozbrat, wprowadzającą rytm bloków, postawionych prostopadłe do osi ulicy.
3. Program pod względem przestrzennym wypełniony.
4. Koncepcja rzutów jasna i przejrzysta; dalsza rozbudowa daje około 1.200 m² użytkowej powierzchni (200 m² × 6 kondygnacji = 1.200 m²).
5. Architektura budynku prosta i monumentalna, bardzo dobra.
6. Strona ekonomiczna budynku jest dodatnia; uwzględnia całokształt wyzyskania przestrzeni.

Kubatura budynku podana	13.622 m ³
„ „ sprawdzona	13.594 m ³
Powierzchnia użytkowa pomieszczeń	2.919 m ²
„ wg programu	2.757 m ²

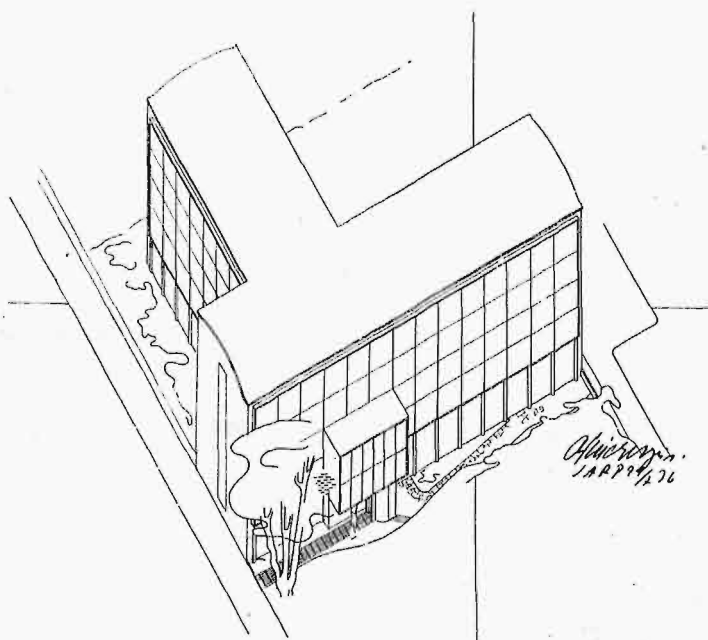
ZESTAWIENIE PROJEKTÓW KONKURSO WYCH

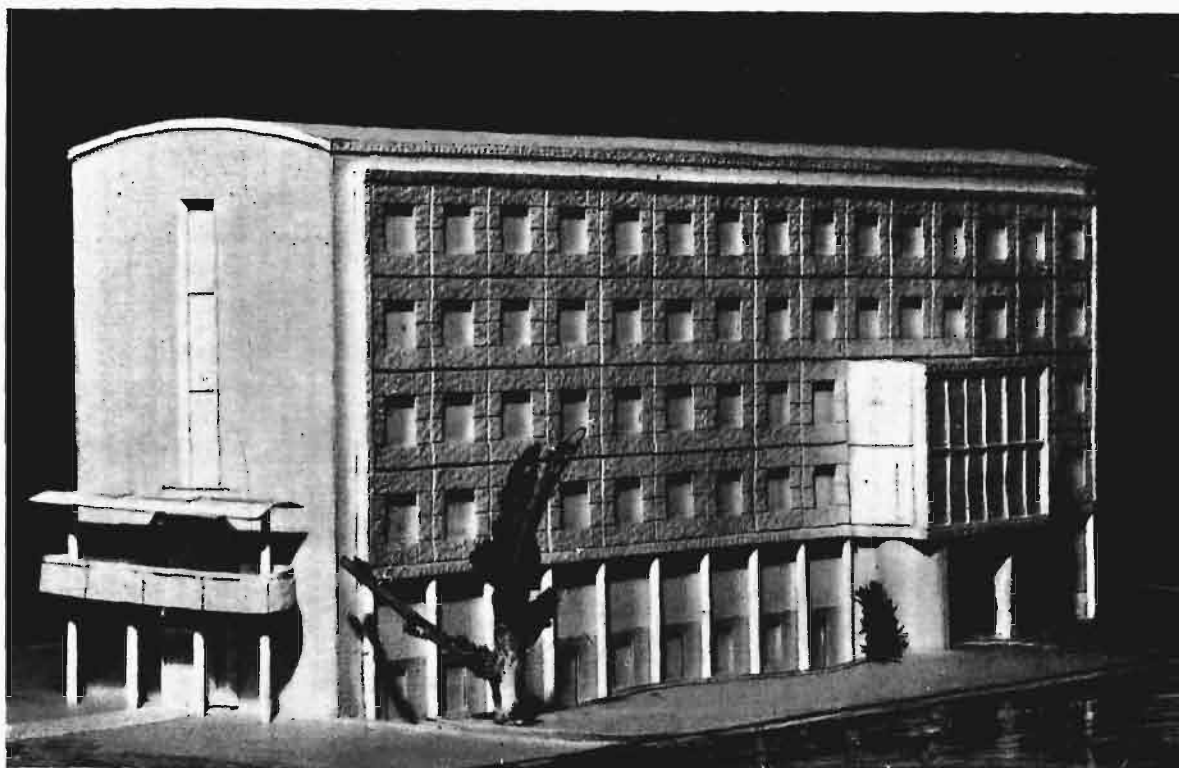
PROJEKT ARCH. JERZEGO SOSNKOWSKIEGO PRZY
WSPÓŁPRACY ARCH. ARCH. Z. IHNATOWICZA
I K. PIGUŁOWSKIEGO.

PROJEKT ARCH. BOHDANA PNIEWSKIEGO

PROJEKT ARCH. RUDOLFA SWIERCZYNSKIEGO.

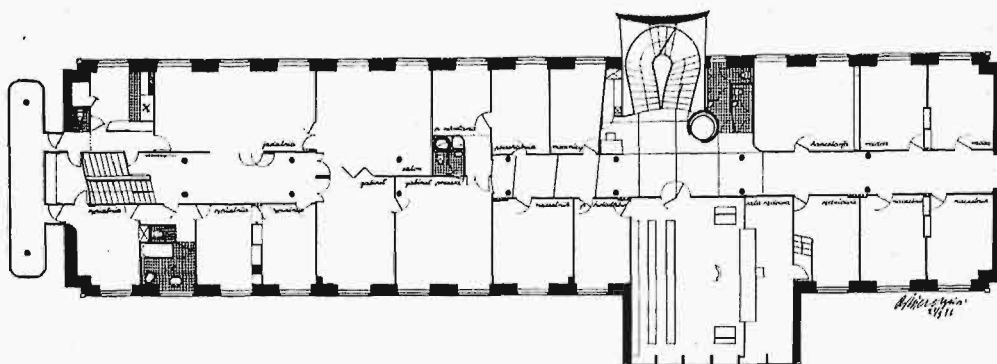
ARCH. PROF. RUDOLF ŚWIERCZYŃSKI.

U.P.R.P. PROJEKT DO REALIZACJI Model.

GMACH URZĘDU PATENTOWEGO R. P.

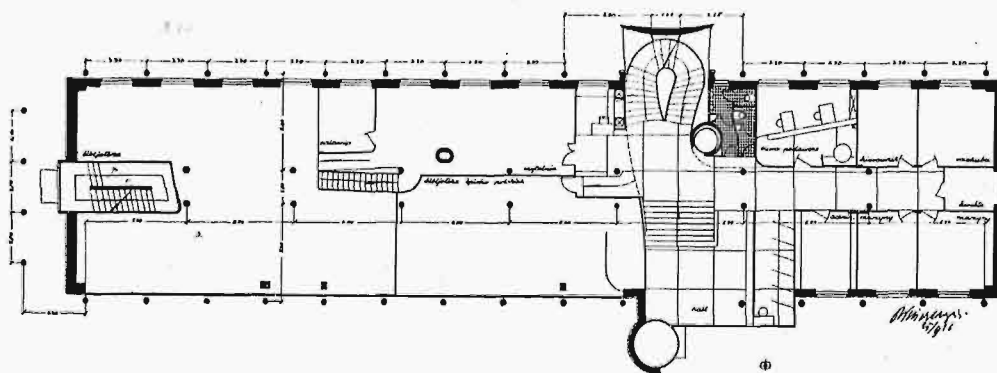
Konkurs zamknięty oprócz przeznaczonego do realizacji projektu prof. R. Świerczyńskiego, wyłonił szereg ciekawych szczegółów architektonicznych, które zawierały pozostałe dwie prace (zwłaszcza prace prof. B. Pniewskiego).

Budynek był we wszystkich projektach sytuowany prostopadle do ul. Rozbrat. Są też niektóre wspólne cechy dla wszystkich trzech projektów jak np. silne zaakcentowanie sali sądowej przez wysunięcie jej z lica ściany, w niektórych projektach (jak np. Sosnkowskiego) zupełnie zresztą zbędne. Ciekawy sposób umieszczenia sali sądowej w projekcie Pniewskiego (przekrój) gdzie pochylenie podłogi sali zostało użyte nad wejściem głównym przykrywając bardzo przejrzyste zaprojektowany hall. Obawa przed zbyt wąskim frontem od ulicy Rozbrat podyktowała autorowi rozszerzenie elewacji, co wpłynęło na zbytne rozbitcie bryły budynku, zwłaszcza, że część mieszkalna stanowi jeszcze jeden samoistny fragment. Pomysłem bardzo monumentalnym jest projekt elewacji frontowej pozbawionej zupełnie otworów okiennych. Zwraca uwagę silne pokrewieństwo projektów Pniewskiego i Świerczyńskiego. W projekcie na Urząd Patentowy widzimy nowe dla nas oblicze architektury Pniewskiego, o którym nie wiemy jednak czy jest to wkroczenie na nową drogę twórczości, czy też ślady dawnych dą-

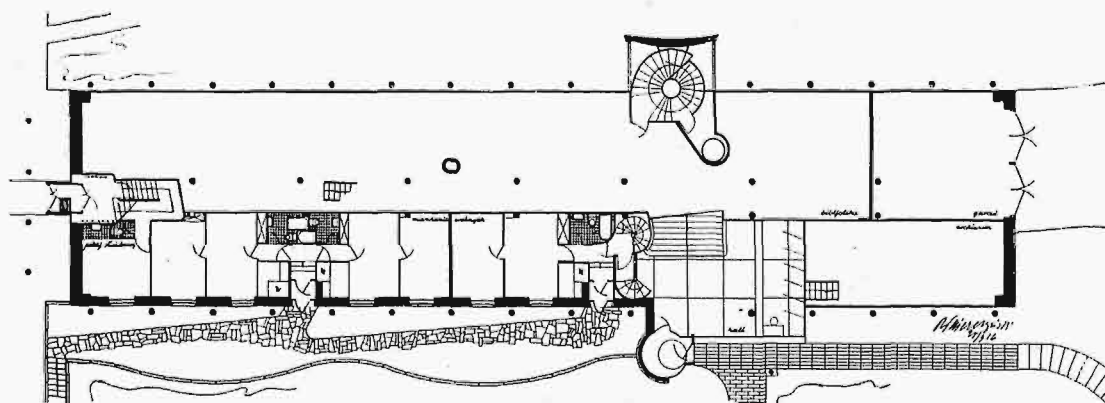
PLAN PIĘTRA.

1:400

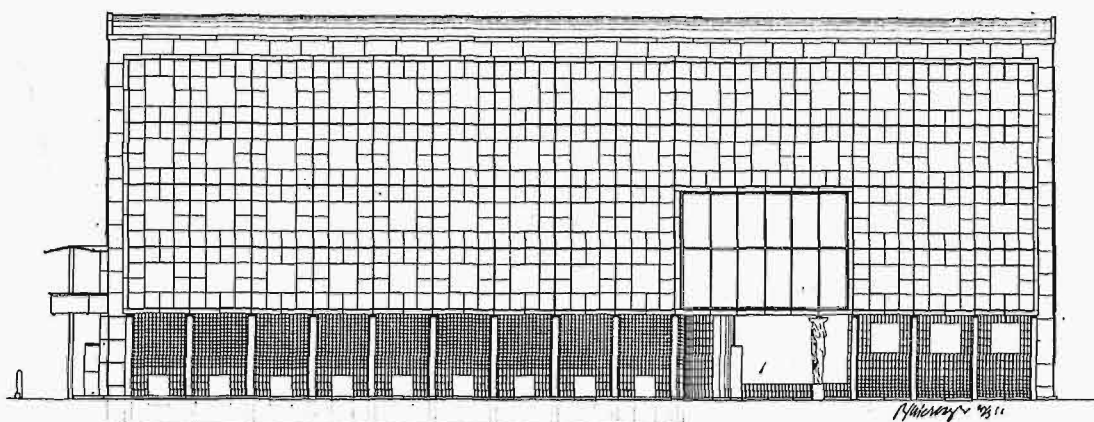
PLAN WYSOKIEGO PARTERU.

1:400

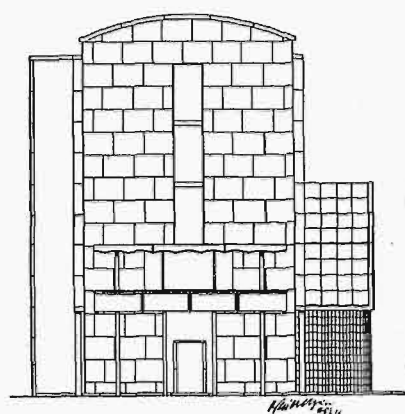
PLAN PRZYZIEMIA.

1:400

ELEWACJA POŁUDNIOWA.

1:400

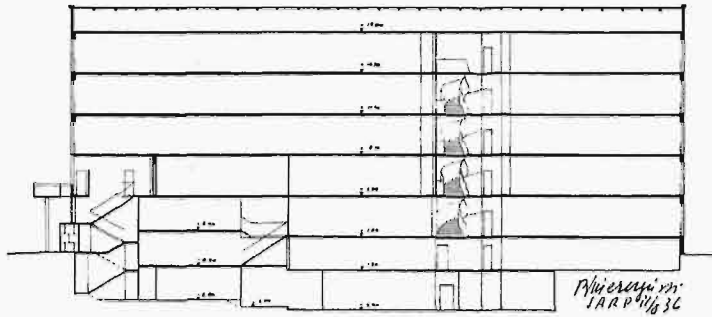
ELEWACJA OD UL. ROZBRAT. 1:400

zeń. Prof. Świerczyński wygrał konkurs pięknym planem i najprostszą bryłą, a przy tym największą świeżością architektoniczną, która okazała się w pełni w projekcie przeznaczonym do realizacji.

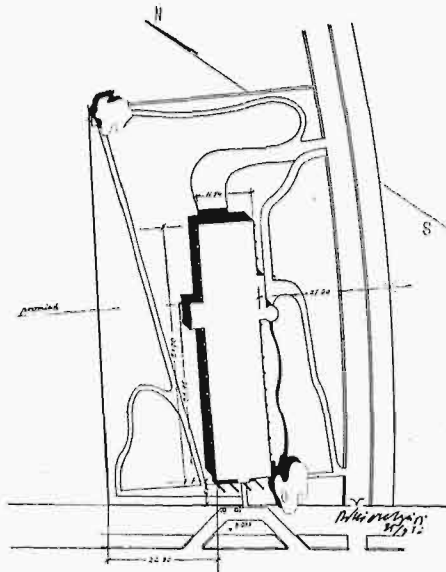
Budynek U. P. R. P. jest ostatnim projektem konsekwentnej drogi architektonicznej prof. Świerczyńskiego. Jest to projekt, którego genealogii nie potrzebujemy szukać w tych czy innych albumach architektonicznych lub w tych czy innych wyskokach proroków architektury. Poczynając od B. G. K. proces krystalizowania się własnego wyrazu plastycznego dojrzewał stopniowo aby w projekcie U. P. zabłysnąć całym bogactwem myśli i efektów architektonicznych.

Dążeniem prof. Świerczyńskiego było znalezienie wyrazu dla gmachu biurowego wolnostojącego. I to bardzo dobrze się udało. Główną cechą charakterystyczną tego budynku jest właśnie wyzyskanie możliwości, które otwiera przed architektem zabudowa luźna.

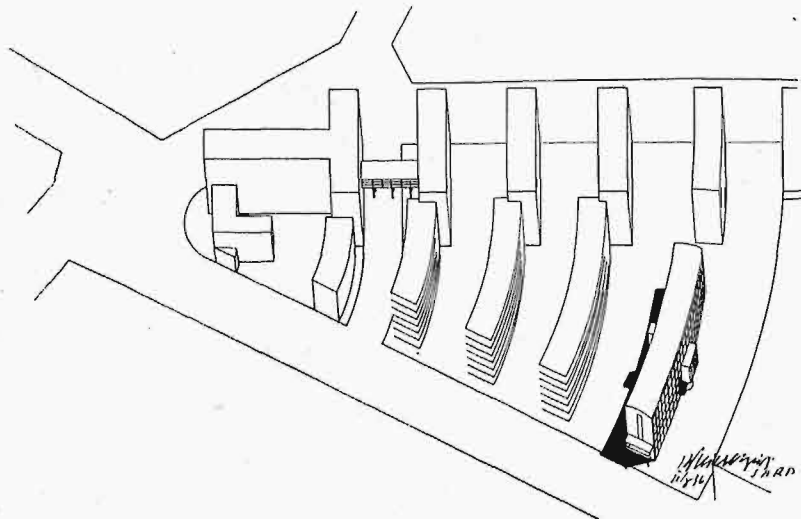
Prostota koncepcji i planu jest najwybitniejszym wyrazem tego projektu. Patrząc na wygląd zewnętrzny budynku czujemy jego plan. Już sam rytm podziału elewacji pokazuje nam wewnętrzny podział o systemie korytarzowym. Sala sądowa jako jedyne wnętrze większe i wyższe wysunęła się z płaszczyzny ściany, akcentując jednocześnie umieszczone pod nią wejście do gmachu. Klatka schodowa, element pionowy, którego forma nie mieści się w poziomych rytmach pokoi biurowych zaakcentowała się lekko wklęsłą odstawioną ścianką na tle północnej elewacji. Biblioteka zwrócona na północ oddzielona została od świata przezroczystą lekką ścianką luksferową. Stanowi ona lekki i wysoki cokół budynku, na tle którego zgrabnie rysują się słupki podtrzymujące ściany górnych pięter.

PRZEKRÓJ. 1:600

PLAN SYTUACYJNY. 1:1500

PLAN SYTUACYJNY (PO ROZBUDOWIE)

1:3000

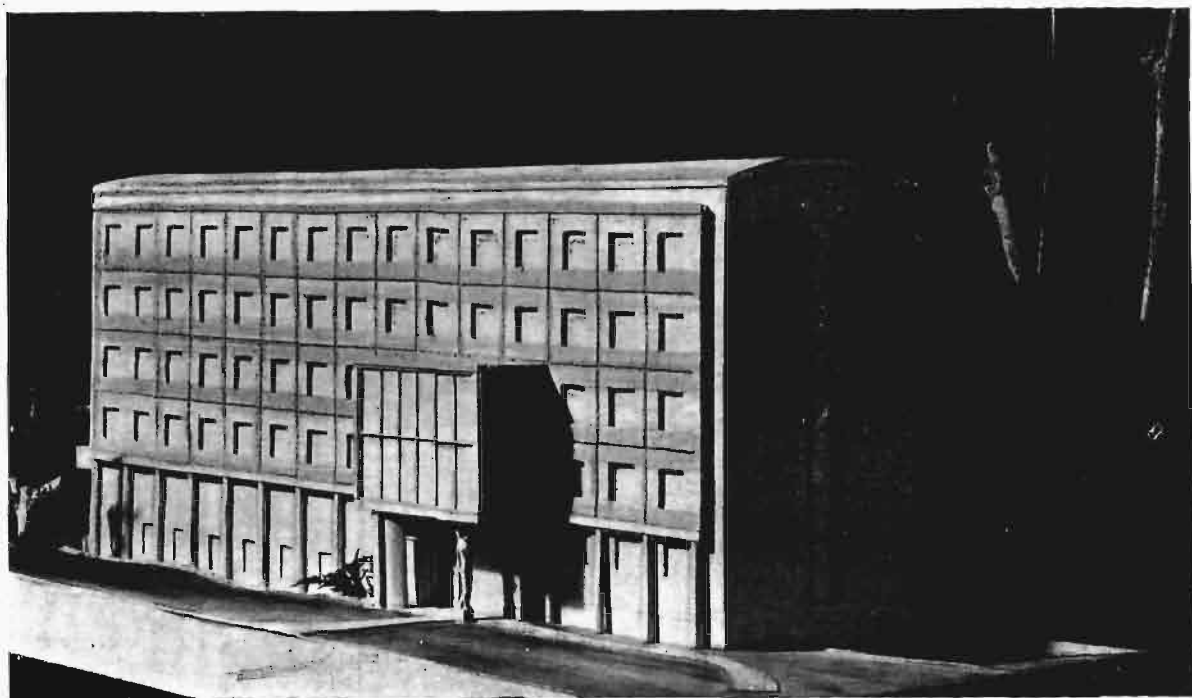
Dach swoją formą lukową zarysowuje się na bocznej elewacji, wnosząc nowe wartości plastyczne do naszej architektury, drepczącej niezaradnie w granicach dachów o małym spadku, które widziane od dołu kłamiwie udają dachy płaskie.

Motywy nowym w naszych warunkach jest także umieszczenie kariatydy przy wejściu. Jeśli architekt użył u nas rzeźbę traktował ją tylko jako ozdobę, urozmaicającą nudną formę architektury. Sam prof. Świerczyński używał dotychczas rzeźby jako ornamentów urozmaicających fakturę okładziny kamiennej (B. G. K.). Tu pierwszy raz rzeźba związała się silniej z architekturą. Tak jak cały wyraz plastyczny tego gmachu polega na przykryciu (a nie ukryciu) szkieletu konstrukcyjnego, tak samo kariatyda prof. Świerczyńskiego jest tym przykryciem słupa konstrukcyjnego. Ona nie dźwiga sali spoczywającej nad nią, czyni to słup, kariatyda służy tylko, biorąc z utylitarne punktu widzenia, do podtrzymania konchy świetlnej, która tym bardziej odcina strop, robiąc go wrażeniowo o wiele lżejszym.

Problem rozbudowy w tym projekcie jest jednym z łatwiejszych zadań. Zwykłe przedłużenie bloku w ten sposób aby w przyszłości, zarówno wejście jak i klatka schodowa znalazły się na środku długości budynku.

Główna klatka schodowa lekkością umieszczenia, dowcipną konstrukcją i wdzięcznym kształtem, stanowi przy prostym i tak bardzo przejrzystym planie miły i bardzo pożądany kontrast.

Ostatnie czasy — podkreślenia odrębności narodowych w architekturze nowoczesnej skłaniają nas do poszukiwań tych cech odrębnych w architekturze prof. Świerczyńskiego. Jako charakterystyczna cecha francuska przedstawia się architektura Perreta. Obnażona konstrukcja, wyraźnie zaakcentowane na elewacji poziomy stropów, oraz słupy konstrukcyjne leżą we krwi architektów francuskich czy to będą ceglano-kamiennie domy z czasów Walezjusów, czy też najnowsze żelbetowe wille Perreta. I gdy na naszym gruncie spotykamy swoistych „perekików” pragnących w naszym klimacie i przy naszych tradycjach zafrapować nas nagą konstrukcją, wówczas nie dziwnego, że nie możemy takiej architektury brać za dobrą i szczerą monetę.

Architektura nawskroś nowoczesna gmachu Urzędu Patentowego jest architekturą polską. Konstrukcja nie rozczłonkowuje ścian budynku, jest osiągnięta nowym jak na nasze stosunki a w zasadzie bardzo prostym chwytem. Podziały elewacji są pokazaniem konstrukcji bez odsianiania jej. Jest to, jeśli można utworzyć tego rodzaju termin, „konstruktywizm artystyczny”. Pokazanie konstrukcji budynku przy pomocy rysunku elewacji. Ileż to bezmyślnych czysto graficznych podziałów zastosowano na biednych i bardzo cierpliwych elewacjach warszawskich domów w ostatnich czasach. W najlepszym razie były to logiczne komentarze do techniki licowania. Konstrukcja budynku z małymi wyjątkami (pałacyk Prezydenta Rzplitej w Wiśle) na elewacji nie objawiała się. Licowanie budynku przestało wreszcie być igraszką fakturową. Pierwsze na naszym gruncie elewacje, które możemy śmiało nazwać obliczem budynku są to właśnie elewacje Urzędu Patentowego.

Projekt gmachu Urzędu Patentowego prof. Świerczyńskiego odegra niewątpliwie rolę w kształtowaniu się nowej architektury w Polsce. Jest to konsekwentne uwieńczenie drogi żmudnego poszukiwania własnego wyrazu artystycznego, opartego nie tylko na smaku i talentie, ale przede wszystkim dzieło głębokiej inteligencji architektonicznej. Kontrola intelektualna nie ogarnęła tylko, jak to się u nas zwykle zdarza, utylitarnych dziedzin projektu, ale sięgnęła do problemów plastycznych, które rozwiązała w sposób przewyższający swą wartością artystyczną wszelkie wirtuozowskie sztuczki t. zw. żywiołowych talentów, wyładowujących się w detalach i dowcipach fasadowych. Architektura od dawna jest domeną myśli. Konsekwencja, logika, czystość i jasność myślenia — oto atrybuty, które kierowały architekturą przez wieki. Pierwiastek myśli był, jest i będzie głównym drogowskazem dobrej architektury. I dla tego architektura prof. Świerczyńskiego jest dla nas takim ożywczym technieniem, czujemy, że jest to architektura, w której myśl nie jest jednym ze środków pomocniczych, lecz leży u jej podstaw.

Ostatnio są dążenia aby gmach Urzędu Patentowego przenieść z Powiśla na tereny dzielnicy Marszałka J. Piłsudskiego na Pole Mokotowskie. Byłoby to ze wszech miar wskazane, aby ten, naprawdę rewelacyjny jak na nasze stosunki projekt został zrealizowany tam, gdzie ma się wykształcić Nowa Urbanistyka Polska.

JERZY HRYNIEWIECKI.

DOM MEDYKÓW. WIDOK OD UL. OCZKI.

ARCH. STANISŁAW ODYNIĘC-DOBROWOLSKI.

DOM MEDYKÓW W WARSZAWIE

Dom Medyków powstał z inicjatywy Koła Medyków przy Uniwersytecie im. Józefa Piłsudskiego z subydiów Ministerstwa Opieki Społecznej, Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, Uniwersytetu im. Józefa Piłsudskiego, Funduszu Pracy oraz dzięki ofiarności świata lekarskiego i osób prywatnych. Niepoślednią rolę w finansach Komitetu Budowy odegrały imprezy artystyczne świetnie zorganizowanego zespołu artystów przy Kole Medyków.

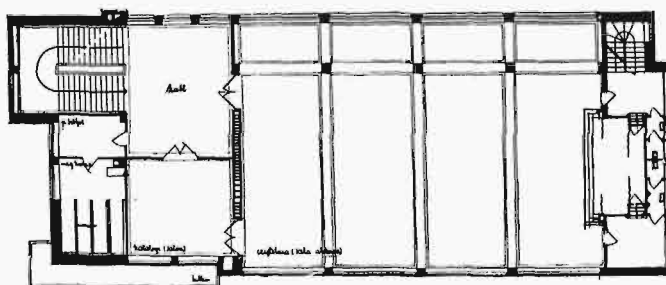
Gmach zawiera w podziemiach jadalnię studencką na 300 osób z całkowitym aparatem gospodarczym; w parterze oprócz hallu, szatni itp. znajdują się biura Koła Medyków z wielką salą agend, pokojami prezydium itd.; na piętrze I mieści się sala odczytowo-czytelniarna o pow. około 220 m² i wysokości ok. 6.50 m; przy sali przewidziano magazyn książek, zawierający ok. 10.000 tomów z zakresu nauk medycznych, znalazła też pomieszczenie niewielka scenka i kulisy dla imprez zespołu artystów medyków.

Na dalszych piętrach znajdują się pokoje naukowe, klubowo-rozrywkowe oraz gościnne i mieszkalne stypendystów. Poza tym w gmachu rozmieszczono odpowiednio zespoły natrysków, łazienek, WC, fryzjernih itp. do użytku wszystkich członków Koła.

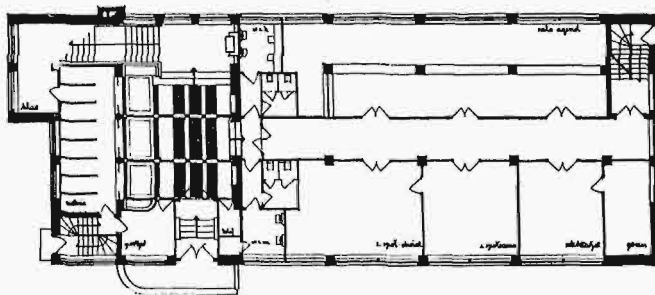

DOM MEDYKOW.

WIDOK OD UL. OCZKI

PLAN PIĘTRA. 1:400

PLAN PRZYZIEMIA. 1:400

Szkielet budynku stanowi konstrukcja żelazna nitowana. Fasada w kamieniu sztucznym w kolorach jasno-szarym i zielonawym. Narożnik przy wejściu głównym wyłożono glazurą w kolorze brązowym. Drzwi główne wejściowe i wszelkie części metalowe zewnętrzne z blachy miedzianej podbrązowanej. Posadzki hallów i klatki schodowe oraz obramienia portali wewnętrznych wykonano w lastrico drobnociarnistym białym i czarnym, wiązanych w desenie rysunkowe. Toalety i ubikacje wyposażono w najnowocześniejsze urządzenia sanitarne. Ogrzewanie centralne parowe, z podziałem na 4 grupy użytkowe. Sztuczna wentylacja zastosowana dla jadalni i sali aktowej.

Budowę wykonano systemem t. zw. półgospodarczym, zlecając roboty poszczególnym firmom na podstawie przetargów.

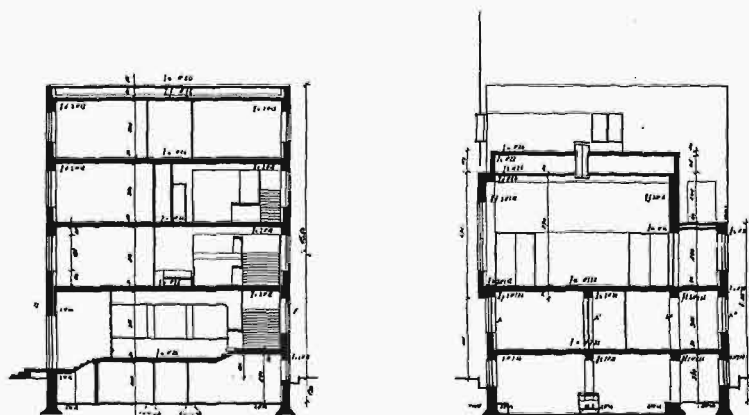
Wielkie trudności finansowe rozciągnęły czas trwania budowy na okres 4 lat, co odbiło się ujemnie na kosztach budowy gmachu. Kubatura budynku zawiera około 7.000 m³ — ogólny koszt budowy łącznie z kompletnym wyposażeniem budynku i wewnętrznymi urządzeniami, kosztami administracyjnymi oraz ze spłatą procentów od pożyczek itp. wyniósł około 500.000 zł.

Wykończenie budynku bardzo staranne; należy tu podkreślić, że Komitet Budowy mimo horykania się z ogromnymi trudnościami finansowymi nie poszedł drogą najmniejszego oporu i nie zrezygnował z projektowanych droższych materiałów i wyższego poziomu wykończenia; wykonano wszystko co było zamierzone, wychodząc z założenia, że Dom Medyków oprócz swego zasadniczego celu naukowego posiada pierwszorzędnej wagi znaczenie wychowawcze dla młodego zastępu lekarzy: przyjemna i estetyczna forma architektoniczna wpływa bez wątpienia dodatnio na psychikę studenta, który w wielu wypadkach właśnie w Domu Medyków poraz pierwszy zapoznaje się z nowoczesnymi zagadnieniami higieny i współżycia towarzyskiego.

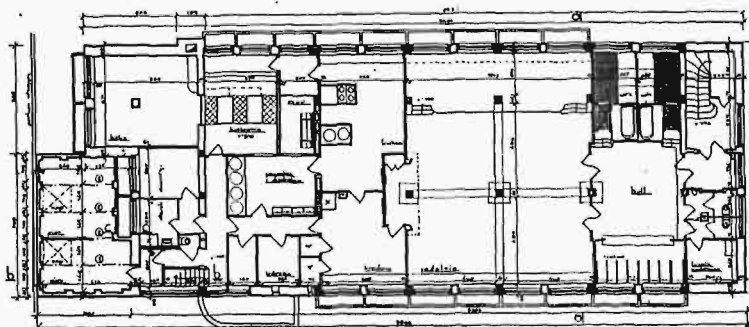
Kończąc, pragnę podziękować za prawdziwie przyjemną współpracę pp. dr. med. Hannie Rozenównie i dr. med. Jakubowi Chrzanowskiemu — „duszy i motorowi” tak śmiałego przedsięwzięcia — którzy wybitnym swym taktem i rzeczowym podejściem do spraw budowy budzili zachwyt wszystkich współpracowników budowy Domu Medyków. Ich lojalność i zaufanie w stosunku do architekta i kierownika budowy może być przykładem i wzorem właściwego stosunku „klienta” do architekta.

STANISŁAW ODYNYEC DOBROWOLSKI.

PRZEKROJE. 1:400

PLAN SUTERYN. 1:400

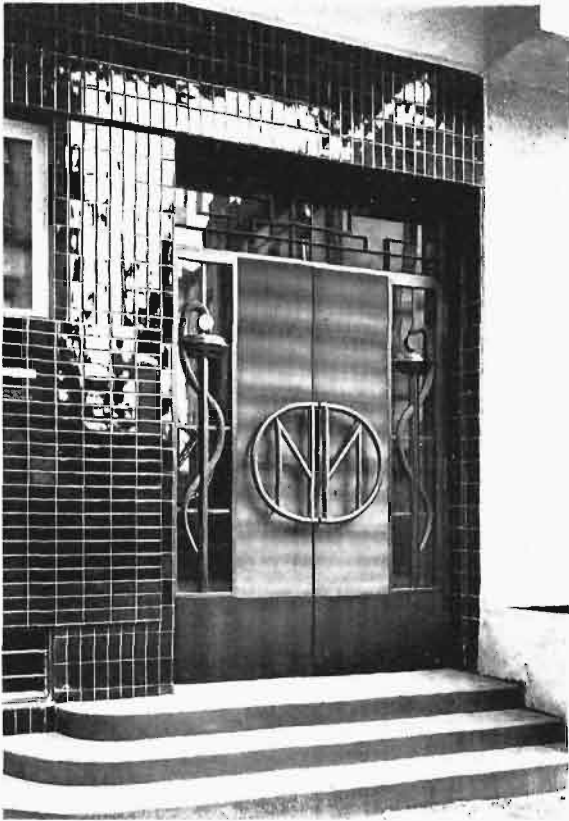

*DOM MEDYKÓW. HALL I SCHODY NA PIĘTRO.
ARCH. STANISŁAW ODYNYEC-DOBROWOLSKI.*

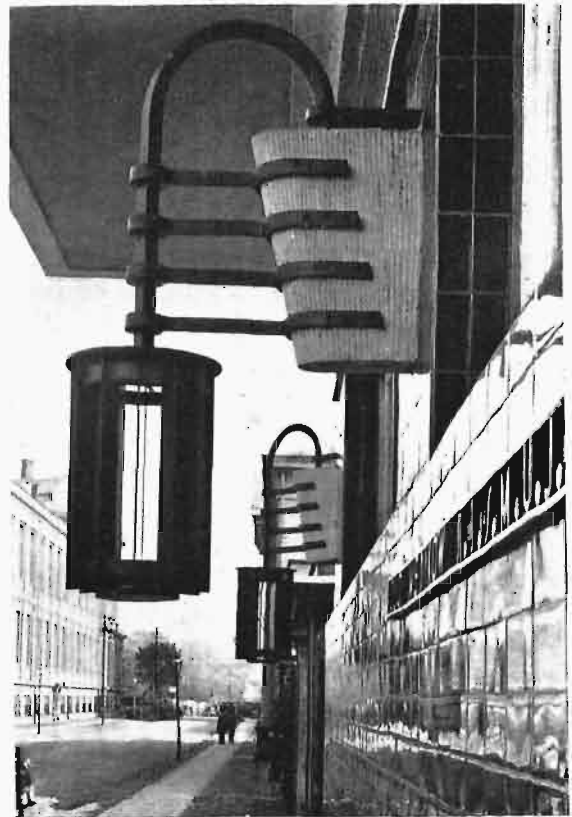

KORYTARZ NA PARTERZE.

DOM MEDYKÓW.

DRZWI WEJŚCIOWE.

LATARNIE PRZY WEJŚCIU.

KRONIKA KONKURSÓW

ROZSTRZYGNIĘCIE KONKURSU URBANISTYCZNEGO W KRAKOWIE.

W dniu 8 lutego br. nastąpiło otwarcie kopert z nazwiskami autorów prac nagrodzonych na konkursie S. A. R. P. Nr. 64 na urbanistyczne uporządkowanie Rynku Gł., pl. Mariackiego, Małego Rynku i pl. Szczepańskiego w Krakowie, przy czym okazało się, że autorem pracy Nr. 4 jest arch. Fr. Mączyński (nagroda II — 3.000 zł.), pracy Nr. 8 — inż. arch. Zbigniew Wzorek przy współpracy Gustawa Błahuta, Zygmunta Podgórnego i Tomasza Kornackiego (nagroda II — 3.000 zł.), pracy Nr. 1 — arch. Michał Klimkiewicz i inż. arch. Bolesław Lachowski (nagroda III — 2.000 zł.), pracy Nr. 5 — inż. arch. Kazimierz Dziewoński i inż. arch. Czesław Gawdzik (nagroda III — 2.000 zł.).

KONKURSY OGŁOSZONE.

BLOK BUDOWLANY. Zarząd miejski w Sosnowcu ogłosił za pośrednictwem S. A. R. P.'u (Lwów) konkurs na szkicowe zaprojektowanie bloku budowlanego w związku ze zmianą linii zabudowania.

Nagrody: 1.000 zł, 700.— zł i 500.— zł, ewentualne zakupy po 250.— zł.

Termin składania prac 27. II. 1937 r. Warunki do nabycia w Oddziałach S. A. R. P.

KOŚCIÓŁ. Zarząd Oddziału S. A. R. P. we Lwowie ogłosił, na zlecenie Zgromadzenia XX Misjonarzy we Lwowie, konkurs powszechny na projekt kościoła łącznie z domem parafialnym i domem Zgromadzenia.

Nagrody: I — 2.000.— zł, II — 1200.— zł, III — 800.— zł.

Termin konkursu 31. III. 1937.

Warunki i podkłady do nabycia (3 zł) w S. A. R. P. — Lwów.

SANATORIUM. Zarząd Oddziału S. A. R. P. w Łodzi ogłosił, na zlecenie Zarządu Miejskiego w Łodzi, konkurs powszechny Nr. 78 na projekt szkicowy sanatorium dla chorych na płuca w Skotnikach pod Łodzią.

Nagrody: I — 3.000.— zł, II — 2.000 zł, III — 1500.— zł.

2 zakupy po 750 zł.

Termin składania prac 5. IV. 1937 r.

Warunki i podkłady do nabycia (3 zł) w S. A. R. P. — Warszawa i Zarządzie Miejskim m. Łodzi, Plac Wolności 14, pok. 25.

BIBLIOTEKA. Zarząd Oddziału S. A. R. P. w Łodzi ogłosił na zlecenie Komitetu Budowy Biblioteki Publicznej im. Józefa Piłsudskiego w Łodzi konkurs powszechny Nr. 72 na projekt szkicowy gmachu Biblioteki Publicznej w Łodzi.

Nagrody: I — 4.000.— zł, II — 2.500.— zł, III — 1.500.— zł.

3 zakupy po 650.— zł.

Termin składania prac I. V. 1937.

Warunki i podkłady do nabycia (3 zł) w oddziałach S. A. R. P.'u.

Proszeni jesteśmy o zamieszczenie następujących wzmianek:

W ostatnim Albumie Młodej Architektury 1936 r., w dziale „Architektura” pod zdjęciem przedstawiającym „Schronisko — Refuge dans les Karpates”, prócz podpisu — Jerzy Hryniewiecki — winno być jeszcze nazwisko drugiego autora: inż. arch. Tadeusz Sieczkowski.

W tymże Albumie Młodej Architektury, na tej samej stronie pod zdjęciem z podpisem „ogród-jardin” zamiast podpisu „M. Mikoś” winno być: proj. B. Kaszycka inż. ogr., realizacja M. Mikoś.

Polski Komitet Normalizacyjny przy Ministerstwie Przemysłu i Handlu wydał uchwalone 9-go grudnia 1936 r.:

Polskie normy. Budownictwo.

Materiały wiążące.

B — 240 Wapno niegaszone do celów budowlanych.

Drewno i wyroby z drewna.

Drewno i wyroby z drewna.

B — 440 Drewno tarte i ciosane. Wymiary.

Do nabycia w Biurze Polsk. Kom. Norm. — Warszawa, Elekoralna Nr. 2.

Administracja, aby umożliwić stałym prenumeratom pisma skompletowanie danych roczników, sprzedaje poszczególne zeszyty według cen ulgowych:

Zeszyty z lat	1925 – 1930	po zł.	3.–
" " "	1931 – 1933	" "	4.–
" " "	1934 – 1936	" "	5.–

Zeszyty będące na wyczerpaniu będą sprzedawane wg normalnej ceny.

Okładki płócienne do roczników po złotych 3.50 za egzemplarz

Oprawa rocznika z okładką " " 6.– " "

ROCZNIKI KOMPLETNE

oprawne według ceny ulgowej:

Za lata 1925–1930 po zł. 30.– za rocznik

" rok	1931	" "	40.–	" "
" "	1932	" "	40.–	" "
" "	1933	" "	50.–	" "
" "	1934	" "	50.–	" "
" "	1935	" "	60.–	" "

PRZEMYSŁ BUDOWLANY I TECHNICZNY

Armatury elektryczne

Warszawa

„A. MARCINIAK” SPÓŁKA AKCYJNA
WARSZAWA Zarząd i Fabr. Wronia 23. tel. 595-08, 592-02
Sklep: Bracka 4, tel. 9-60-55

Armatury wodoc. kanal. i ogrzewn.

ZAKŁADY MECHANICZNE „ŚWIT”
INŻ. HELWICH, JANISZEWSKI i S-ka
Warszawa, Piusa XI 44 m. 1 tel. 8-76-10 i 8-76-15
Armatury ogrzewnicze, kąpielowe, przeciwpożarowe i wodolecznicze-

Betonowe wyroby

Warszawa

Fabryka Wyrobów Mozaikowo-Betonowych
B. KOREWA i S-ka
Warszawa, Syreny 7 (Dom własny), Tel. 631-75 (Zal. 1870 r.)

FABRYKA WYROBÓW BETONOWYCH
INŻ. STANISŁAW RADZIMIŃSKI
Warszawa, ul. Wilanowska 22, telef. 960-34
POSADZKI CEMENTOWE I LASTRICOWE. SCHODY

POSADZKI z płytek cementowych prasowanych hydraulicznie do 300 atm. w różnych kolorach, deseniach do łazienek, sklepów i t. p. oraz do elewacji
dostarcza:
Przedsiębiorstwo „DROGOBIT” Sp. z o. o.
Warszawa, ul. Marszałkowska 1, tel. 8-08-18

Blachy Cynkowe

Katowice

CZYSTA BLACHA CYNKOWA
najlepszy materiał do krycia dachów,
ozdoby wnętrz, liter reklamowych i t. p.
POLECA
„BLACHA CYNKOWA” Sp. z O. P.
Katowice, Stawowa 10.

†Znak ochronny.

Warszawa

CZYSTA BLACHA CYNKOWA i POCYNKOWANA
D./ H. A. GEPNER
Warszawa, Grzybowska 27. Tel 690-27 i 655-25

Blacha żelazna cynkowana

Warszawa

CYNKOWNIA WARSZAWSKA
(właśc. Inż. T. Rapacki i Z. Świącicki)
Warszawa, Boduena 3
Tel. 652-07 652-77, 242-62 i 653-07.

Budowlane Przedsiębiorstwa i Materiały

Gdynia

Inż. K. KRZYŻANOWSKI i S-ka
Przedsiębiorstwo Budowlane
Gdynia ul. Świętojańska 5 Tel. 11-25

Przedsiębiorstwo Budowlane
F. SKAPSKI i S-ka Inżynierowie — Sp. Akc.
Gdynia, ul. Portowa

Warszawa

BIURO INŻYNIERYJNO-BUDOWLANE
INŻ. ZYGMUNT ZARZECKI
Warszawa, Lwowska 19. Tel. 9.40-85

A. CZEŻOWSKI i E. STRUG Inżynierowie
BIURO INŻYNIERYJNO-BUDOWLANE
Warszawa, Wspólna 7. Telefon 8-85-19.
Roboty budowlane i mostowe. Kamieniołomy granitu.

Przedsiębiorstwo Budowlane
ALEKSANDER GUTT
Warszawa, Al. Szustra 36. Tel. 8.71-88.

Warszawa

Budowlane Przedsiębiorstwa i Materiały

Towarzystwo Inż.-Budowlane „TRAWERS”
HACIEWICZ i SERWIŃSKI — Inż. Sp. Firm.
Warszawa, Piusa XI 22. Tel. 879-76, 808-69, 446-06.

MECHANICZNE WARSZTATY STOLARSKIE
L. ŁUCZYŃCIEC i Ł. SOBAŃSKI inż.
Warszawa, Korytnicka 6/8, Telefon 10-29-54

PRZEDSIĘBIORSTWO INŻYNIERYJNO-BUDOWLANE
TADEUSZ BRZEZIŃSKI
Warszawa, ul. Marszałkowska 6. Tel. 9-72-60.

Przedsiębiorstwo Budowlane Betonowo-Marmurowe
JÓZEF KRASKOWSKI
Warszawa, Belgijska 10 = Telefon 8-53-06

Wszelkie roboty wchodzące w zakres „Lastrico” jak: schody, posadzki, okłady ścian i słupów, parapety okienne układanie ksyolitów, oraz jastychu pod posadzki dębowe. Wyprawy szlachetne.

Przedsiębiorstwo Budowlane
STEFAN PACHOWSKI
Warszawa ul. Czerwonego Krzyża 21/23 Tel. 205-74

Przedsiębiorstwo inż.-budowlane
INŻ. C. PODLECKI, W. SŁOBODZIŃSKI i S-ka.
Warszawa, Nowogrodzka 7 telef. 9-61-75 i 9-97-69

PIEKUTOWSKI i PŁACHECKI
ZAKŁADY CERAMICZNE „KORWINÓW”
Spółka z ogr. odpowiedzialnością
ZARZĄD: Warszawa Grażyny 18 Tel. 8-60-55

Przedsiębiorstwo Budowlane
A. i R. RZECZKOWSCY
Biuro Zarządu:
Warszawa, Zajęcza 8. Telefon 6-74-85.

Przedsiębiorstwo Robót Inżynierijno-Budowlanych
H. SOSONKO i W. WOJCIECHOWSKI Inżynierowie
Warszawa, Krucza 8, tel. 881-84.

PRZEDSIĘBIORSTWO BUDOWLANE
INŻ. H. SKUP i S-ka
Sp. z o. o.
WARSZAWA, TOPIEL 7a TEL. 5-38-32.

TOWARZYSTWO BUDOWLANE
INŻYNIEROWIE
K. STRONCZYŃSKI i R. CZARNOTA-BOJARSKI
Sp. Akc.
Warszawa, Marszałkowska 17. Tel. 8-49-73 i 8-53-44.

Two Robót Kolejowych i Budowlanych
„T O R” Spółka Akcyjna
Warszawa, Matejki 10. Telefon 9-04-44 i 9-09-62

PRZEDSIĘBIORSTWO BUDOWLANE
A POLINAR Y WOJDAŁKO
Warszawa, Nowy-Świat 37. Tel. 6-86-42.
WYKONUJE WSZELKIE ROBOTY BUDOWLANE
BUDOWA i REMONT DOMÓW

Przedsiębiorstwo Inżynierijno Budowlane
„Zjednoczeni Inżynierowie” Sp. z o. o.
Warszawa, Uniwersytecka 4. Tel. 8-99-26, 8-94-71.

Warszawskie Towarzystwo Techniczno-Budowlane
Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością
Warszawa, Plac 3-ch Krzyży 9. Telefon 9-02-56

Warszawa

Castor, środek przeciw wilgoci

HYDROFUGE „CASTOR”
KARSTENS MAURICY

Warszawa, ul. Koszykowa Nr. 7. — Tel. 8.27-95.
W Wilnie, biuro handlowe M. Jankowski, Ś-to Jańska Nr. 9
Kraków, Biuro Techniczno-Handlowe W. Kozłowski,
Mikołajska 32

Cegła

Chelmno

Cegielnie „SATURN” i „GRYF”

w CHEŁMNIE i WĄBRZEŹNIE
INŻ. A. DZIEDZIUL I S-KA, tel. 53, Chelmno (Pomorze)

Cement

Warszawa

Towarzystwo Fabryk Portland-Cementu
„WYSOKA” Spółka Akcyjna
Warszawa, Mazowiecka 7

Ceramika

Warszawa

„DZIEWULSKI i LANGE”
Tow. Akcyjne Zakładów Ceramicznych
Warszawa, Al. Jerozolimska 34. Tel. Nr. 618-84 i 618-65

Kraków

Najtańszym
Najtrwalszym
Najzdobniejszym materiałem do krycia dachów jest

DACHÓWKA

WYROBU

PŁASZOWSKIEJ FABRYKI DACHÓWEK I CEGIEŁ
Spółki Akcyjnej w Krakowie

Biuro: w KRAKOWIE, ul. Dunajewskiego 6. Tel. 103-64, 120-87

CZĘSTOCHOWSKIE ZAKŁADY CERAMICZNE S. B. HELMAN i S-ka

Repr. „Cermat” Sp. z o. o., Warszawa, ul. Ks. Skorupki 7 m. 12. tel. 9-75-57,
Klinkier fasadowy i posadzkowy w kolorach: brązowym i żółtym
Płytki terrakotowe (kamionkowe), Płytki glazurowane mrozo-odporne
Wyroby szamotowe ogniotrwałe, Kafle majolikowe,
Przewody kominowe i wentylacyjne, Cegły stropowe i inne.

Skawin

FABRYKA WYROBÓW SZAMOTOWYCH i FAJANSOWYCH S. A. w SKAWINIE

WYRABIA i POLECA PIERWSZORZĘDNE BIAŁE i KOLOROWE
KAFLE PIECOWE NAJWYŻSZEJ JAKOŚCI

Dywany

WARSZAWSKA FABRYKA DYWANÓW „DYWAN” Sp. Akc.

Skład fabryczny: Warszawa, Kredytowa 9, tel. 5-42-50
Bydgoszcz, Jagiellońska 2.

Rok założenia 1884. Ceny fabryczne. Wybór olbrzymi.

Dywany i chodniki mechaniczne i ręczne od najtańszych do
najwykwintniejszych. Gładkie dywany w wielkim wyborze.
Wykładanie podłóg gładkimi dywanami i chodnikami we
wszystkich rozmiarach. Wykonanie fachowe. Chodniki
kokosowe w wielkim wyborze.

Fasadowa Wyprawa

Warszawa—Katowice

WYPRAWA FASADOWA „TERRAZYT” KAMIEN Sztuczny

Zakłady Przemysłowe „TERRAZYT” w Warszawie
Warszawa, Chmielna 72 Telefon 672-14

FELZYTYN - SKALENIT I. SINGER „FELZYTYN i TROCAL”

WARSZAWA, ul. Kredytowa Nr. 18, tel. 518-48
KATOWICE, ul. Plebiscytowa Nr. 35, tel. 3-15-99

Fundamenty

Sosnowiec, Katowice, Warszawa

„M. LEMPICKI” SP. AKC. Warszawa, Al. Jerozolimskie 15. Telef. 989-90 i 820-11 Sosnowiec, ul. Małachowskiego 26, Tel. 1.09 Sp. z o. o. Katowice, ul. Gliwicka Nr. 6. Telefon 31.42

PAŁE FUNDAMENTOWE, WZMACNIANIE FUNDAMENTÓW,
USZCZELNIENIA MUROW I BETONÓW, OBNIŻANIE WOD
TERENOWYCH NA CZAS BUDOWY — SPECJALNE INSTALACJE
POMPOWE, WSZELKIE ROBOTY PODZIEMNE.

Instalacyjno - Techniczne Biura Centralne Ogrzewanie i Wodociągi

Warszawa — Sosnowiec — Katowice

„M. LEMPICKI” SP. AKC. Warszawa, Al. Jerozolimskie 15. Tel. 989-90 i 820-11 Sosnowiec, ul. Małachowskiego 26, tel. 1.09 Sp. z o. o. Katowice, ul. Gliwicka Nr. 6, telefon 31.42 WODOCIĄGI — KANALIZACJE — CENTRALNE OGRZEWANIE

ZAKŁADY INSTALACYJNO-TECHNICZNE

nż. St. W. B-cia LANGER i J. ADAMCZYK
Warszawa. Zarząd: ul. Marcinkowskiego 3, tel. 10-22-35.
Biuro: ul. Świętokrzyska 17-3 „ 650-19.

Wykonują: Kanał. wodoc., centr. ogrzew., pralnie mechaniczne,
stacje biologiczne, hydroprawe i gazowe.

Instalacje Elektryczne

ZAKŁADY ELEKTROTECHNICZNE

ST. ŻOCHOWSKI

Warszawa, Marszałkowska 53, tel. 905-53.

Wykonują wszelkie instalacje elektryczne.

Łódź

Izolacje

Fabryka Wyrobów Korkowych—Materiałów izol. i chem.
ROSICKI, KAWECKI i S-ka

Łódź, Orla 17/19.

Tel. 218-47

Warszawa

Izolacje i Asfalty

Fabryka materiałów izolacyjnych, gudronitu i asfaltu
„GUDRONIT” W. CISZEWSKI, bud.

Warszawa, Krakowskie-Przedmieście 17
tel. biuro 611-45, fabryka 10-10-45.

Trocac

FELZYTYN - SKALENIT

I. SINGER „FELZYTYN i TROCAL”

WARSZAWA, ul. Kredytowa Nr. 18, tel. 518-48

KATOWICE, ul. Plebiscytowa Nr. 35, tel. 3-15-99

Warszawa

Konstrukcje Stalowe

KONSTRUKCJE STALOWE

Sp. z ogr. odp.

„STALMOST”

Warszawa,

Warecka 11A.

Tel. 5-68-40.

Warszawa

Konstrukcje Żelazne i Roboty Budowlane

Fabryka Wyrobów żelaznych, konstrukcji i ornamentacji

H. ZIELEZIŃSKI, wł. KORNEL KUBACKI, Inżynier.

Warszawa, ul. Marszałkowska 11/13. Telefon 805-74

Warszawa

Lastrico

JAN GASIŃSKI

Warszawa, Nowy Świat 26
tel. 505-44

Roboty betonowo-lastricowe i skalodrzewne, schody, parapety,
fronty, posadzki k wyłotowe, lastrico w płytach różnych kolorów
i rozmiarów własnej wytwórni, jestrych pod klepkę, oraz
wszelkie wyroby ze sztucznego kamienia.

Warszawa

Marmury

Inżynier JAN WEBER BUDOWLANA SPÓŁKA AKCYJNA

Warszawa, ul. Ś-to Krzyska 20 m. 9, tel. 2-51-38

MARMURY KIELECKIE.

piaskowce, granity, bazalty, alabastry, marmury zagraniczne

Fabryka w Warszawie: ul. Kopińska Nr. 25, telefon Nr. 9-93-59

Fabryka w Kielcach: ul 3-go Maja Nr. 25, telefon Nr. 10-01

Warszawa

Metale

METALE PÓLSZLACHETNE

D./H. A. GEPNER

Warszawa,

Grzybowska 27.

Tel. 690-27 i 655-25.

SPÓŁKA INŻYNIERÓW MECHANIKÓW
Warszawa, Piusa Nr. 30, tel. 865-49 **„SIM”**
P O M P Y I H Y D R O F O R Y

Posadzki

Warszawa

„RUBOLEUM“

podłogi gumowe
Zakłady kauczukowe PIASTÓW Sp. Akc.
Warszawa, ul. Złota 35, tel. 5-33-49, 5-62-60

B-cia RUDOLF

Fabryka Posadzek luksusowych, dębowych i fornierów
Warszawa, Nowolipie 52/54 Tel. 12-15-79

Rysunkowe Artykuły

Warszawa

Kopowanie i oprawa planów, mat. i przyb. kreślarskie
ST. SZYMAŃSKI i K. CYGAŃSKI
Warszawa, Wilcza 32 tel. 8-14-78

Zakład wyświetlania rysunków i Skład przyborów rysunkowych
ALBIN ZABORSKI
Warszawa, Widok 22. Telefon 525-09

Studnie Artezyjskie

Warszawa, Katowice, Sosnowiec

„M. LEMPICKI“ SP. AKC. Warszawa, Al. Jerozolimskie 15. Tel. 989-90 i 820-11
Sosnowiec, ul. Małachowskiego 26, tel. 1.09
Sp. z o. o. Katowice, ul. Giliwicka Nr. 8, telefon 31-42
STUDNIE WIERCONE I OPUSZCZANE
Wodociągi—Kanalizacje—Centralne ogrzewanie

RYCHŁOWSKI i S-ka
SP. z o. o.
WARSZAWA, UL. KRUCZA Nr. 24. TEL. 810-24.
Budowa studzien artezyjskich i badania gruntoznawcze

Szklarnia Fabryki

Warszawa

SZKŁO OKIENNE MASZYNOWE SZKŁO SZYBOWE PRASOWANE
dostarcza Belgijska Spółka Akcyjna
TOW. POŁUDNIOWO-POLSKICH HUT SZKLANYCH
Huta w Zabkowie tel. 11 — szkło okienne
Huta w Szczakowie tel. 16 — szkło prasowane
MAŁOPOLSKIE FABRYKI SZKŁA Sp. z o. odp.
Huta w Szczakowie tel. 16 — szkło okienne
Biuro sprzedaży: Warszawa, Złota 14 m. 2. tel. 6-60-71 i 6-60-97.

Szklarnia

Warszawa

ZAKŁADY SZKLARSKIE I WYTWÓRNIA LUSTER
JAN SZULC i S-ka
Warszawa, Biuro: Nowy Świat 48. Tel. 265-94 i 9-62-32

Skład Szyb **T. DEGENSZAJN**, Sp. z o. o.
Przedstawicielstwo hut w **SZCZAKOWEJ** i **ZĄBKOWICACH**
Warszawa Graniczna 1. tel. 5-39-59, 2-09-65

POLSKI PRZEMYSŁ SZKLARSKI
JAN REDLER i JÓZEF CZARNOŁĘSKI

SZYBY, LUSTRA, CEGŁY SZKLANE, LUKSURY, ŚWIATŁO-
WPUSTY „ROTALITY” i SZKŁO BUDOWLANE, ROBOTY SZKLAR-
SKIE. WARSZAWA, UL. ZŁOTA 21, TEL. 241-16.

„OLKUSZ” S.A.

FABRYKA NACZYŃ EMALJOWANYCH
W OLKUSZU

produkuje:

STALOWE EMALIOWANE WANNY KUPIELOWE
PIERWSZORZĘDNEJ JAKOŚCI
Cenniki i prospekty na żądanie

Wapno**Wapno i Kamieniołomy Sp. Akc. w JAWORZNI**

Kielce, skrzynka poczt. 160, tel. 10-74
Warszawa, ul. Mokotowska 51/53, tel. 9-01-98

- 1) Wapno Palone Tłuste o najwyższej wydajności, zawartości (CaO) 99,1%.
- 2) Wapno Palone Mielone-Rolnicze wysokoprocetowe.
- 3) Piaskowiec, Kamień marmurowy do robót budowlanych, dróg i cukrowni.

Wentylatory

NASADY KOMINOWE i WENTYLACYJNE ROTOROWE

SAVONIUS

wytwarza na zasadzie licencji fińskiej
Fabryka Maszyn **WENTYLATOR**
Warszawa, ul. Srebrna 16.

Warszawa

Zakłady Wyświetlania Rysunków

Kopiarnia Rysunków. Skład art. rysunkowych
W. SKIBA i A. WYPOREK
Warszawa, ul. Marszałkowska 71, Tel. 8.35-66 i 8.41-23.

Kopowanie i oprawa planów, mat. i przyb. kreślarskie
ST. SZYMAŃSKI i K. CYGAŃSKI
Warszawa, Wilcza 32 tel. 8-14-78

Zakład wyświetlania rysunków i Skład przyborów rysunkowych
ALBIN ZABORSKI
Warszawa, Widok 22. Telefon 525-09.

KOPIOWANIE I OPRAWA PLANÓW
ABARYS

Warszawa, Nowy Świat 27, tel. 642-99.

Warszawa

Żyrandole

FABRYKA ŻYRANDOLI ELEKTRYCZNYCH
A. MARCINIAK Sp. Akc.
Warszawa: Zarząd i Fabryka: Wronia 23, tel. 595-08 i 592-02
Sklep: Bracka 4, tel. 9-60-55

FABRYKA ŻYRANDOLI
ELEKTROS Sp. z o. o.
WARSZAWA, Marszałkowska 151, tel. 205-69. CENY NISKIE

Warszawa

Żelazo Zbrojeniowe

STAL ISTEĞ ZASTĘPUJE OKRĄGŁE ŻELAZO ZBROJE-
NIOWE W SKALI 1 KG STALI ISTEĞ ZA-
MIAST 1½ KG OKRĄGŁEGO ŻELAZA.
HUTA BANKOWA w Dąbrowie Górniczej
WARSZAWA, PIERACKIEGO 11, TEL. 632-40.

ADMINISTRACJA „ARCHITEKTURY i BUDOWNICTWA”
zamieni lub nabędzie następujące zeszyty z lat ubiegłych:
Nr. 1 i 4 z 1928 r.   Nr. 1-2 z 1930 r.   Nr. 4 z 1933 r.

Specjalna Fabryka Materiałów Izolacyjnych

„GUDRONIT”

EGZ. OD 1875 ROKU

Inż. Wł. CISZEWSKI

WARSZAWA, KRAK.-PRZEDMIEŚCIE 17. — — — — TELEFONY: BIURA 611-45 i 650-45.

PRODUKUJE: GUDRONIT Nr. 1 i 2 izolujący od wilgoci, — GUDRONIT GRZYBOMÓR Nr. 3 i F5 grzybobójcze i konserwujące drzewo w budowlach, — IZOL do wszelkich celów izolacyjnych, — CEMIZOL P.S.C. i Z. uszczelniające na wodę, utrwalające i szybkowiążące zaprawy cementowe — OGNIOPHON plyn przeciwpalny do drzewa i tkaniny, — FILC BITUM do krycia dachów, izolacji, tarasów i t.p., — LINOLIT izolacja pod linoleum, — DACHOLIT do reperacji i konserwacji pokryć dachowych
LEPIK POSADZKOWY izolacyjny do klepki i terrakoty, — IZOLIT I, PII i PL wysokowartościowa izolacja odporna na wodę i rozerwanie, TERMIZOL — płyty korkowe izolacyjne — ASFALTY — wszelkie przetwory bitumiczne asfaltowe i smołowe.

WYKONYWA ROBOTY w zakresie swojej specjalności.

PORADY — EKSPERTYZY — BADANIA LABORATORYJNE

Przedstawicielstwo i Skład Fabryczny

D. T. H.

BRACIA MARUSZEWSKY

Warszawa, Narbutta 2. Telefony 8.77-23 i 7.07-23

HURT

DETAIL

„SUPREMA”

Płyty budowlane do ścian działowych i izolacji zewnętrznej. Doskonała izolacja cieplna i głośkowa. Nowoczesny materiał budowlany

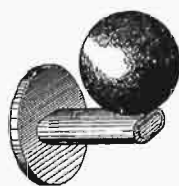
FABRYKA OKUĆ BUDOWLANYCH
I ODLEWNIAMIETALI

Bracia LUBERT

S. A.

WARSZAWA, ZŁOTA 34

TELEFONY: 647-35, 690-10 i 528-66

NOWOCZESNE
OKUCIA DO
OKIEN I DRZWI

WŁASNY SALON WYSTAWOWY
OFERTY, KATALOGI I CENNIKI

NA ŻĄDANIE

„ASFALTOZA” GALKAR

materiał izolacyjny do ochrony murów fundamentowych, ścian oporowych, konstrukcji żelaznych i żelbetowych.

CIASTO ASFALTOWE GALKAR

dla robót izolacyjnych wystawionych na działanie wysokich temperatur, przy budowie obiektów fabrycznych, magazynów, chłodnic, do izolacji przeciwdźwiękowych, przeciwwibracyjnych itp.

ASFALT CHLOROOPORNY GALKAR

do izolacji powierzchni wystawionych na działanie chloru lub innych grzących gazów lub kwasów.

ASFALTY SPECJALNE GALKAR

do fabrykacji wyższych gatunków papy dachowej i płyt izolacyjnych.

„KARPATY”

SPRZEDAŻ PRODUKTÓW NAFTOWYCH

SPÓŁKA Z OGRANICZONĄ ODPOWIEDZIALNOŚCIĄ

CENTRALA LWÓW, UL. BATOREGO 26.

**Izolacja pozioma murów
Katedry Śląskiej w Katowicach**

Do izolacji
**WODOCHRON
SZCZELNIT**

NAJWYŻSZA JAKOŚĆ
SKUTECZNOŚĆ
DŁUGOTRWAŁOŚĆ

GAL. TOWARZYSTWO NAFTOWE

**GALICJA S.
A.**

CENTRALA HANDLOWA:
LWÓW, KOŚCIUSZKI 8.

Własne oddziały sprzedaży i przedsta-
wicielstwa w całym kraju.

ANTIKORODAL

NOWY
METAL

W ARCHITEKTURZE

- trzykrotnie lżejszy
od nowego srebra i miedzi
- po spolerowaniu
posiada srebrzysty wygląd
- zachowuje trwale
swą barwę, nie koroduje

wyrobia f. WALCOWNIE METALI S.A. w DZIEDZICACH

sprzedaje f. „POLTHAP” Warszawa, Pańska 83

tel.: 209-17, 695-77, 530-65

patrz artykuł na końcu zeszytu.

OGRZEWANIE PRZEZ PROMIENIOWANIE patentowanego systemu CRITTALL

ZALETY: Równomierność temperatury. Nieobecność prądów powietrznych, powodujących krążenie kurzu. Usunięcie aparatów grzejnych z pomieszczeń. Oszczędność opału

Pierwszą instalacją w roku 1910 w Anglii. W ciągu ostatniego dziesięciolecia zainstalowano zagranicą
OGRZEWANIE PRZEZ PROMIENIOWANIE w kilku tysiącach budynków

Licencja na Polskę:

Towarzystwo Budowy Maszyn i Urządzeń Sanitarnych

DRZEWIECKI I JEZIORAŃSKI S. A.

Warszawa, Kraków, Łódź, Lwów, Wilno, Gdynia

**AQUISOLE, BITUMINA, IZOLACJE KORKOWE
FABRYKA MATERJ. IZOLACYJNYCH**

ROK ZAŁ. 1909

GRAND PRIX i 5 ZŁOTYCH MEDALI

„ORŁOROG” SP. Z O. O.

Dawn. L. ORŁOWSKI, J. ROGOWICZ i S-ka
Warszawa, Pl. 3-ch Krzyży 13, tel. 9-81-23

Wszelkie roboty z dziedziny izolacji cieplnej, wodochronnej i akustycznej.

KRYCIE DACHÓW, TARASÓW, ODWADNIANIE BUDOWLI.